

Krishna Das

class = VII

Udaygiri English

ভাৰতৰ পিঙ্গলী দেশ

U.S. School

বহুত যুগৰ আগৰ কথা। গ্ৰীচ, তেতিয়াও এখন ধুনীয়া দেশ। তাৰ উপকূল সদায় সাগৰে চোৱাই দিছিলহি। শূৱনী পৰ্বতৰ শাৰীয়ে গ্ৰীচৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য তুলি ধৰিছিল। পুৰুষ গ্ৰীকসকল আছিল সাহসী বীৰ। তিব্বতাসকলো আছিল এনেযে ধুনীয়া! পুৱাৰ পূবেকণ আৰু নিশাৰ জোনাবাই, আৰু প্ৰকৃতিৰ চালে চকু বোৱা পটবোৰ চাই তেওঁলোক তথা লাগিছিল। ভাবিছিল, এনে সুন্দৰ, এনে মনোৰম দেশ জনমটো পাত কৰিলেও ক'তো বিচাৰি পাবলৈ নাই।

Ma.

চাৰিওফালৰ প্ৰকৃতিৰ মনোহৰ ঠগ চাওঁতে চাওঁতে জগত জিলিকি উঠিল। তেওঁলোকে ভাবিলে, আকাশৰ ডাৱৰৰ ওপৰত এখন ধুনীয়া দেশ আছে। তাৰ প্ৰজাসকল আমাতোকৈ ধুনীয়া, আমাতোকৈ বলী। আকাশৰ জোন-বেলি, গ্ৰহ-নক্ষত্ৰ, পৃথিৱীৰ নৈ-নিজৰা, সাগৰ-মহাসাগৰ, সকলোবোৰ সেইসকলৰ শাসন অনুসৰিয়েই চলিছে। তেওঁলোক চিৰ-সুখী আৰু অমৰ। তেওঁলোকে নিজ ইচ্ছা মতে সকলো কৰিব পাৰে। তেওঁলোকৰ পৰাই মানুহৰ সুখ-দুখৰ উদ্ভৱ হৈছে। সেই বাবে তেওঁলোকক পূজা কৰা আৰু তেওঁলোকৰ গুণ-কীৰ্ত্তন কৰা আমাৰ কৰ্ত্তব্য।

ডাৱৰৰ ওপৰৰ এই ধুনীয়া দেশৰ প্ৰজাসকলক গ্ৰীকবিলাকে বুলিলে দেৱতা।

গ্ৰীচৰ উত্তৰলৈ অলীম্পাছ পৰ্বত। তাৰ নামনি ভাগত গেজেপনি মৰা ডাঠ হাবি। পৰ্বতটো ইমান ওখ, তাৰ টিংবোৰে যেন মেঘবোৰ ফুটোৱাই আকাশত খুন্দা মাৰিছেগৈ। সিমান ওখলৈকে চকুৱেও নমণে। কোনো মানুহে কেতিয়াও সেই পৰ্বতৰ মূখলৈকে উঠি পোৱা নাই। সেইহে গ্ৰীকসকলে ভাবিছিল সেই গিৰি-শৃঙ্গৰ ওপৰত, ডাৱৰ আৰু নক্ষত্ৰৰ মাজতেই দেৱতাসকলৰ দেশ।

সেই দেৱতাৰ দেশৰ ঘৰবোৰ মাৰ্ববল পাথৰৰ; স্তম্ভবিলাক চক্চকীয়াকৈ মিহি কৰা। আসনবিলাক সোণৰ আৰু ৰূপৰ। ঘৰৰ বেৰত ধুনীয়া-ধুনীয়া ছবি। তেনে ছবি কোনো মানুহ চিত্ৰকৰে অঁকা যি নায়েই, চকুৰে দেখাও নাই।

সেই দেৱতাৰ দেশত চিৰদিন বসন্ত। তাত বৰষুণ-জাগল নাই, জেঠৰ বাৰ-খৰ নাই, নাই ঠেটুৱৈ ধৰা জাৰৰ প্ৰকোপ। পুৱাৰপৰা সাজলৈকে চৰায়ে তাত কৰিছে আৰতি। গোটেই বছৰ জুৰি ৰমক-জমককৈ ফুল ফুলি আছে।

মাজে মাজে জোনৰ, বেলিৰ দেৱতাসকল এই পৃথিৱীলৈও নামি আহিছিল। আহোঁতে তেওঁলোক আহে কোনো জন্তু বা মানুহৰ ৰূপ ধৰি। কাচিৎ-কেতিয়াবাহে সৌন্দৰ্যৰে পৃথিৱীলৈ নামিছিল।

গ্ৰীকবিলাকৰ দৰিদ্ৰতা আছিল—মানুহে কিবা বেয়া কাম কৰিলে দেৱতাৰ ৰোষ জন্মে। পাপৰ পৰাচিত স্বৰূপে মানুহে বেমাৰ বা অন্য শাস্তি ভুঞ্জিব লাগে বা মৃত্যুৰ মুখত পৰে। মানুহৰ সজ কামৰ বাবে ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতি, সুখ-সম্পদ দেৱতাই দান দিয়ে।

দেৱতাৰ প্ৰীতিৰ অৰ্থে গ্ৰীকবিলাকে মাৰ্ববল পাথৰৰ ধুনীয়া ধুনীয়া ডাঙৰ মন্দিৰ সাজিছিল। আৰু তাত সোণ আৰু হাতী-দাঁতেৰে গঢ়া দেৱতাৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি থাপনা কৰিছিল। কোনো বিপদ-আপদত পৰিলেই সেই মন্দিৰবিলাকত দেৱতাৰ সহায় ভিক্ষা কৰিছিলহি। আৰু আনন্দৰ উৎসৱতো বিগ্ৰহৰ চৰণত সেৱাৰ অঞ্জলি যাচিছিল।

আমাৰ ইন্দ্ৰৰ নিচিনাকৈ গ্ৰীক দেৱতাবিলাকৰ ৰজা জুপিটাৰ। ইন্দ্ৰৰ নিচিনাকৈ জুপিটাৰৰো হাতৰ অস্ত্ৰ বজ্ৰ। তেৱেঁই আমাৰ পৱন দেৱতাৰ নিচিনাকৈ বতাহৰ আৰু বৰুণৰ নিচিনাকৈ বৰষুণ আৰু পানীৰো গৰাকী। মুঠতে তেওঁ পৃথিৱী আৰু স্বৰ্গৰ অধীশ্বৰ। জুপিটাৰৰ পত্নীৰ নাম জুন—যেনেকৈ আমাৰ শচী। তেওঁ স্বৰ্গৰ ৰাণী, জুপিটাৰৰ সকলো কামতে সোঁ হাত। পিছে, জুন আছিল আপোন-পেটীয়া আৰু চকু-চৰহা, লোকৰ ভালটি কেতিয়াও চকু পাৰি দেখিব নোৱাৰিছিল। তেওঁৰ এটি মাথোন মৰমৰ বস্তু আছিল—এটা ম'ৰা চৰাই। সি কেতিয়াও ৰাণীৰ লগ নেৰিছিল।

জুপিটাৰ, আৰু জুন'ৰ বাহিৰেও আৰু অনেক দেৱ-দেৱী আছিল। বাক, এতিয়া তাৰে লেখৰ দুজনমানৰ চিনাকি দিওঁ।

অমি বেলিৰ দেৱতাক বোলো সূৰ্য্য; গ্ৰীকবিলাকে বুলিছিল এপ'ল'। এপ'ল' বেলি, সঙ্গীত আৰু প্ৰেমৰ দেৱতা। দেৱতা বুলিলেই অতি ধুনীয়া। কিন্তু এপ'ল' আছিল সৰাতো-শুৱনী পুৰুষ-দেৱতা, ৰূপতে বং-চৰা। তেওঁ নিতৌ দিনৰ বেলিকা আকাশৰ ওপৰেদি তেওঁৰ ধুনীয়া সোণেৰে গঢ়া বথ কোবাই কোবাই যায়। তেওঁৰ আঙুলি বুলনি লাগি হাতৰ বীণাখনিয়ে সুরদি সুরৰ জোঁকাৰ তোলে। যেনেকুৱা নগা যা বা গেলা ঘাই হওক লাগিলে, তেওঁৰ আশীৰ্বাদত শুকনি-মুৱা হবই হব। ইমানবোৰ গুণৰ উপৰিও তেওঁ আছিল নিপুণ চিকাৰী।

এপ'ল'ৰ যঁজা ভনীয়েক ডায়েনা, জোনৰ দেৱতা। ডায়েনাৰ বথখন আকৌ ৰূপৰ। যেতিয়া নিশা এপ'ল'ই পহিম আকাশত দিনটো বথ কোবোৱা ভাগৰ পলায়গৈ, ডায়েনাই ৰূপৰ বথ লৈ আকাশেদি ছুটি মেলে। তেওঁ আছিল চিকাৰৰো দেৱতা। দিনৰ বেলিকা কাঁড়েৰে ভৰা তুণটো কানত পেলাই চোকা চিকাৰী কুকুৰ এজাক আৰু সূচতুৰা গাভৰু আৰু বনদেৱতা এদল লগত লৈ বনে বনে চিকাৰ কৰি ফুৰিছিল।

পুৰুষসকলৰ ভিতৰত এপ'ল' যেনেকৈ সৰাতোকৈ শুৱনী, দেৱীসকলৰ ভিতৰতো সেই দৰেই প্ৰেম আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ অধিষ্ঠাত্ৰী ভে'নাছেই আটাইতকৈ ৰূপহী। কথিত আছে, ফেনিল সাগৰৰ

... তেওঁৰ আঙুলি বুলনি লাগি হাতৰ বীণাখনিয়ে
সুৱদি সুরৰ জোঁকাৰ তোলে।

টো খেলা বুকুৰপৰা কপহী ভে'নাছৰ জন্ম হৈছিল; সাগৰৰ অধিবাসী সকলো জীৱ, জল-কোঁৱৰ, জল-কুঁৱৰীহঁত আৰু সাগৰৰ বজা স্বয়ং নেপছনে সেই নৱ-জাত সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তিক স্তবে-তালে আনন্দৰ অভিবাদন জনাইছিল।

পাঁচপাট শবেৰে, ফুলৰ ধেনুৰে, কাম-প্ৰৱৰ্ত্তিৰ দেৱতা কাম-দেৱক আমিতো চিনি পাৱেঁই। গ্ৰীকবিলাকে তেওঁক বুলিছিল কিউপিড্। প্ৰেমৰ দেৱতা হিচাপেই তেওঁৰ প্ৰতিপত্তি। তাৰ উপৰি, তেওঁক শব-ধনুৰ দেৱতা বুলি শুনা যায়। কাৰণ তেওঁ কস্মিন্-কালেও হাতৰপৰা সেই দুটি বস্তু নেৰিছিল। কিউপিডৰ আছিল চিৰযৌৱন। মুখখনি আছিল গোলাপৰ পাপৰিৰ দৰে। আন দেৱ-শিশুৰ দৰে তেওঁ বয়সৰ লগে লগে ডাঙৰ-দীঘল নহৈছিল। কিউপিড্ ভে'নাছৰ ল'ৰা।

জুপিটাৰৰ ভায়েক নেপছন, পৃথিৱীৰ জলাশয়বিলাকৰ গৰাকী। সাগৰ আৰু নৈ-নিজৰাৰ দেৱতাবিলাক তেওঁৰ প্ৰজা। তেওঁৰে তলতীয়া জলকুঁৱৰীবিলাকো। জলকুঁৱৰী-হঁতৰ কঁকালৰ ওপৰছোৱা কপহী তিৰোতাৰ দৰে। তলছোৱা আকৌ মাছৰ ফিছাৰ নিচিনা। মহাসাগৰৰ তলিত শামুক, শজা, মণি-মুকুতা আৰু সাগৰৰ গছ-বনেৰে গঢ়া নেপছনৰ কাৰেং।

আমাৰ আই সবস্বতীৰ নিচিনা গ্ৰীচৰ জ্ঞানৰ দেৱী মিনাৰ্তা। অকল সেয়ে নহয়, তেওঁ যুদ্ধ-বিগ্ৰহৰো গৰাকী। আমাৰ লক্ষ্মী-দেৱীৰ বাহন ফেঁচা। মিনাৰ্তাৰ লগতো এটা ফেঁচা সদায় আছিল।

যুদ্ধ-বাগবৰ মাজে মাজে কাপোৰ বোৱা, ফুল-জালী তোলা মিনাৰ্তাৰ বহুইচৰ কাম। মিনাৰ্তাৰ বাহিৰেও যুদ্ধৰ দেৱতা তেওঁৰ ককায়েক, মাৰ্ছ। এওঁক আকৌ আমি মঙ্গল দেৱতা বুলিহে চিনো।

স্বৰ্গৰপৰা পৃথিৱীলৈ, পৃথিৱীৰপৰা স্বৰ্গলৈ বাতৰি অনা-নিয়া কৰিবলৈ দেৱতাসকলৰ কটকী আছিল মাৰ্কিউৰি। মাৰ্কিউৰিৰ আছিল এযোৰ পাখীলগা ফানটি। সেই দেখিহে সৱাতো বেগৱন্ত চৰায়েও মাৰ্কিউৰিৰ সমান বেগেৰে উৰিব নোৱাৰিছিল। ইয়াৰ উপৰিও এই দেৱদূতজনৰ মূৰত এটা পাখী লগা টুপী; হাতত দুটা সাপ মেৰ খাই থকা এডাল বাতুলগা লাথুটি। লাথুটিডালেৰে কৰিব নোৱাৰি, এনে বুলিবলৈ কাম নাছিল। পৃথিৱীৰ মাজ-ভাগত আন্ধাৰৰ দেশ পাতাল। গ্ৰীকবিলাকৰ বিশ্বাস, মানুহ মৰিলে সেই ঘোপ মৰা মূলুকলৈ যাব লাগে। তাৰ বজা প্লুট'—আমাৰ যম।

গৰখীয়াতলি আৰু হাবি-বননিৰ গৰাকী পেন্। দেখাত দেৱতা জন যিহে কিন্তুত-কিমাকাৰ!—আধা মানুহ, আধা ছাগলী। ছাগলীৰ দৰে ঠেং-ভৰি; ছাগলীৰ দৰে কাণ আৰু শিং। কিন্তু তেওঁক ভাল পায় সকলোৱেই। ভেৰা-বখীয়াবিলাকৰতো কথাই নাই; কাৰণ পেন দেৱতাই ভেৰাবোৰ হানি-বিঘিনিৰপৰা বক্ষা কৰিছিল; 'ভেৰা-বখীয়াই'তেৰে লগ লাগি শিঙা-পেঁপা বজাই ধেমালি-ধুমুলা কৰিছিল।

বব ভালুক, সক ভালুক ৫৮

তোমালোকে ক্রব তবাব নাম শুনিছা। এই তবাটি আকাশৰ ঠিক উত্তৰত এধানিও ইফাল-সিফাল নকৰাকৈ থিব হৈ থাকে। সেই গতিকে মাজ সাগৰত বাট হেৰুওৱা জাহাজৰ নাৱিকে তবাটি চায়েই নিজ বাট আকৌ উলিয়াই লব পাৰে। এই বাবে ইয়াক লক্ষ্য-তবাও বোলে। ইয়াৰ কাষৰতে বেকোৰা মাছ বচা মৈদাখনৰ নিচিনাকৈ লানি পাতি সাতোটা উজ্জ্বল তবা জাবৰ কেইমাহ এৰি সদায় বাতি দেখা দিয়ে। হিন্দু শাস্ত্ৰ মতে এই সাতোটা তবা ক্ৰতু, পুলহ, পুলস্ত, অত্ৰি, অজিবা, বশিষ্ঠ আৰু মৰীচি নামে সাতগৰাকী ঋষিৰ পুণ্যৱান আত্মা আৰু সাতোটাকে একেলগে সপ্তৰ্ষিমণ্ডল বোলা হয়। এই তবা-শাৰী দেখিবলৈ এজনী গুঁড়ীৰ নিচিনা। পুৰাণত কোৱা আছে, উত্তানপাদ বজাৰ পুতেক ক্রবক ঈশ্বৰৰ প্ৰতি বেছি ভক্তি হোৱা বাবে সেই গুঁড়ীজনীৰ নেজৰ ফালে এটি তবা কৰি ভগৱানে থাপনা কৰিলে। শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱে লিখিছে, “গোধিকাৰ পুচ্ছভাগে দেখিও অত্মাপি।” এই সপ্তৰ্ষিমণ্ডলক ইউৰোপৰ লোকসকলে “বব ভালুক” নাম দিছে। ক্রব তবাতে আবস্ত কৰি এই মণ্ডলৰ দৰে আৰু সাতোটা সক তবাব এটি থুপি আছে। এই থুপিক তেওঁলোকে “সক ভালুক” বোলে। তবাব এই থূল দুটিৰ বিষয়ে এটি ধুনীয়া সাধু আছে, শুনাহক।

এগৰাকী বাংলাী ৰূপহী তিবোতা আছিল। তাইৰ নাম কেলিফট। কেলিফটৰ একেটি মাত্ৰ লৰা আৰ্কাছ। সি এনেহে ধুনীয়া আছিল, চালেই চকু বৈ যায়। কেলিফট বব সৰ্ববহী। পাহৰণিতো কাৰো কুটা এগছ নোছোৱে। ভূ-ভাৰস্তুত তাইক বেয়া বোলোঁতা সেইদেখি কেও নাছিল।

সেইকালৰ তিবোতাসকলেও কানত কাফাই আঁৰি হাবিত চৰাই-পহু মাৰি ফুৰিছিল। কেলিফটৰ লগৰীহঁত যেতিয়া জুম বান্ধি বনলৈ যায়, সিহঁতে তাইকে আগ-বৰুৱা কৰি লৈছিল। ল'বৰ কথাই-বং-ধেমালিৰ আগ ভাগ লবলৈ তাইৰ নিচিনা বচকী, বাংলাী এজনী জানো কৰবাত আছিল? কল-কলাই, খল-খলাই জিব-জিবকৈ বৈ যোৱা জান-জুৰি, মৌ-মিঠা মাতেৰে তোল-পাৰ লগাই থকা চৰাই-চিৰিকতি, মিঠা মুখৰ হাঁহিৰ নিচিনা ফুলবোৰ লৈ হাবি-বননিয়েও যেন সদায় কেলিফটৰ কাৰণেই হাটলৈ-বাটলৈ চাই থাকে। সেই ধুনীয়া বস্তুবোৰলৈ চাই তাই মিচিকি মাৰি, খলখলাই হাঁহে; প্ৰকৃতিয়েও যেন আকৌ তাইৰ হাঁহিত ভোল গৈ, তাইৰ সুরদি বনৰীয়া গীতৰ সুর শুনি ৰূপতে বং চৰাই পোহৰী হাঁহিৰে তাইক সমিধান দিয়ে।

এনেকৈয়ে তাইৰ জীৱনটো অপাৰ আনন্দত উটি-বুৰি গৈ থাকে। তাইৰ বুকুৰ বতন আৰ্কাছৰ কথাকে নকওঁ, তাইৰ লগৰীহঁতৰ লেখকে নলওঁ, দেৱতাসকলেও কেলিফটক মৰমৰ

চকুৰে চায়। কিন্তু পূৰ্ণিমাৰ জোনতো চেকা আছে। সকলোৱে কেলিফ্ট'ক ভাল পালে হ'ব কি! — দেৱতাৰ বাণী জুন'ই তাইক চকু পাৰি দেখিব নোৱাৰিছিল। তাইৰ যেতেকে দিনক দিনে ৰূপ চৰিছিল, তেতেকে যেন জুন'ৰ চকুত কুটা পৰি আমনি কৰিছিল। কেলিফ্ট'ই কিন্তু এইবোৰ একোৰে ভু নাপায়। এদিন তাই ৰঙতে আপোনভোলা হৈ হাবিত চিকাৰ বিচাৰি জাত-জাতকৈ নাম গাই ফুৰিছে। এনেতে জুন' আহক সেই বাটেদিয়েই। কেলিফ্ট'ক দেখিয়েই বাণীৰ গাত যেন সাতকুৰা আঠকুৰা জুই জুলি উঠিল। এক নিমিষো তাইলৈ চাই থকা অসহনী হৈ পৰিল। এখন হাত ওপৰলৈ তুলি বাণীয়ে কেইআঘাৰমান মন্ত্ৰ মাতিলে। কেলিফ্ট'ৰ লাহী শৰীৰ গুচি এজনী জাপৰী ভালুক হল। তাই এতিয়া নিজৰ মাততে চকু খাই উঠে। ক'ৰবাত কেনেকৈ থিৰিকৈ শব্দ এটা হলেই তাই যেনি-তেনি ঢাপলি মেলে; পৰ্বতৰ খোৰোং বা গছৰ আঁৰত লুকাই গৈ। তাইৰ শৰীৰটো যদিও ভালুকৰ, মনটো এতিয়াও মানুহৰ দৰেই কোমল হৈ থাকিল; হাবিৰ বনৰীয়া জন্তুবোৰ দেখিলেই তাইৰ বুকু চিৰিং কৰি উঠে।

নাযাৱ-নুপুৱায়কৈ পোন্ধৰটা বছৰ পাৰ হৈ গ'ল। তাই অকলশৰে, আমনে-জিমনে দিনবোৰ কটায়। প্ৰকৃতিয়ে আক এতিয়া তাইৰ আনন্দৰ যোগান নধৰে। জান জুৰিয়ে আগৰ উলাহতে নাচি-বাগি যায়। পুৱাৰ ব'দ চেৰেঙা পৰি আজিও গছ-পাতে হাঁহি বিলায়। চৰাইবোৰে আগৰ নিচিনাকৈয়ে গছ-লতাত

পৰি স্তম্ভবিয়ায়, উকলিয়ায়, কুকলিয়ায়। কেলিফ্ট'ই সিহঁতৰ একোতে এধানিও সোৱাদ নাপায়। তাই এজনী জাপৰী ভালুক; ধুনীয়া বস্ত্ৰৰ মোল তাই বুজে কি?

তাই ভোকৰ বেলিকা গছৰ গুটি চোবায়, মোৰ বাঁহ ভাঙি খায়; পিয়াহ লাগিলে জুৰিৰ কাষলৈ যায়। ৰাতি হলে গছ বা পৰ্বতৰ খোৰোঙত শোৱে। আগৰ সেই লগৰীহঁত যেতিয়া কিৰীলি পাৰি হাবি-বন ভাঙি আহে, তাই ভয়তে টেপা খাই গছৰ গাত লুকাই।

প্ৰায়টি সময়তে তাইৰ মনত পৰে তাইৰ নয়নৰ মণি আৰ্কাছৰ কথা; তাৰমো এতিয়া কি গতি হৈছে ভাবি ভাবি তাই পেঁপুৱা লাগে, তাইৰ পেটতে হাত ভৰি লুকাই।

ইফালে আকৌ পোন্ধৰখন বছৰৰ ডেওনা ডেই আৰ্কাছ আজি চফল ডেকা; লিচ্পিচকৈ দীঘল, নিপোটল তাৰ দেহা। মাকৰ দৰে সিও চিকাৰ ভাল পায়! সি এনেহে পাকৈত চিকাৰী, সি এবাৰ যি জন্তুৰ গালৈ কাঁড় টোৱাইছিল, সি সাৰি যাব নোৱাৰিছিল।

এদিনাখন হাতত ধনু-কাঁড় লৈ এটা বনৰীয়া হৰিণৰ পিছ লৰোঁতে লৰোঁতে এডোখৰ মুকলি পথাৰ পাই কেই-হাতমান আঁতৰতে এজনী ভালুক দেখিলে। ভালুকজনীয়ে এতেপৰে আৰ্কাছৰ ভৰিৰ মাতো শুনা নাছিল। এতিয়া আক পলাবৰ সময় নাই। চকু ঘূৰাই আৰ্কাছক দেখা মাত্ৰকে ইমান বছৰে নেদেখা বুলিও ভালুকীয়ে তাক নিজৰ পো বুলি

চিনি পালে। কথা কবৰ মন গৈছিল; কিন্তু ভালুকৰ গৌজবণিত আৰ্কাছে ভয় খাব বুলি তাই একো শব্দ নক-
বাকৈ তাৰ ফালে চকু থিয় কৰি চাই বল।

ইমান ওচৰতে ভালুক এটা দেখি আৰ্কাছ পোনতে চকু
খাই উঠিছিল। কিন্তু ব'লাগি চাই থকা চকুযোৰ দেখি সি

...নিজেই কি কৰিছে উমান ধৰিব নোৱাৰাকৈ আৰ্কাছে
ধনুত কাঁড় যুৰিলে।

থব লাগিল। সেই চকুহালিত যেন কিবা বেজাৰৰ ভাব
ফুটি উঠিছিল। তাৰ মনটো কেনেবা কেনেবা লাগিল। সিনো
নিজেই কি কৰিছে উমান ধৰিব নোৱাৰাকৈ আৰ্কাছে ধনুত
কাঁড় যুৰিলে।

এনেতে চিলাই-কোৱাই খাপ মৰা দি কৰবাবপৰা জুপি-
টাৰ আহি আৰ্কাছৰ হাতৰ ধনুখন খাপ মাৰি ললে। কেলি-
ফ'ৰ্টলৈ তেওঁৰ সদায়েই চেনেহ আছিল; তাতে আকৌ বেচে-
ৰীক যিদৰে জুন'ই আলাই-আথানি কৰিছিল—সেইবোৰ দেখি
শুনি তেওঁৰ মনটো সদায় বিমৰ্ষ। সেই আলাই আথানিৰ
খতি পূৰাবৰ মনেৰেই দেৱবাজে চকুৰ পঁচাবতে মাক-পুতেক
দুয়োকে চিকমিক চিকমিক কৰি তৰুৰাই থকা দুটি তৰাৰ
থুপি কৰি পেলালে। এই থুপি দুটিকে আজিকোপতি বৰ
ভালুক, সৰু-ভালুক বুলি মাতে আৰু আমি বোলো সপ্তৰ্ষি
আৰু সৰু সপ্তৰ্ষি।

আমাৰ এই সাধুটোৰ মৃত্যুত ইমানতে পানী এচলু দি আমি
“কাপোৰ-কানি ক'লা হল” বুলি সেইবোৰ ধোবাক দিবলৈ
ঘৰলৈ গলোহেঁতেন। কিন্তু বৰা, সেই গজ-মূৰী দেৱতাৰ ৰাণী
গৰাকী আছে নহয়। তেওঁৰ “মৰিলেও নেৰয় ধনঞ্জয় বায়ু।”
উত্তৰ আকাশত দেৱালীৰ চাকিৰ দৰে দুটা নতুন তৰাৰ থুপি
দেখি তেওঁৰ বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল, “ঘাই শাক মৰলীয়া।”
চকু পুৰিবলৈ ধৰিলে। তৎকালে সাগৰৰ দেৱতা নেপচুনৰ
কাষলৈ বিশ্বাশবদে ঢাপলি মেলিলে। খাটনি ধৰিলে, নেপচুনে
যেন এই দুই ভালুকক তেওঁৰ সাত সাগৰৰ পানীত জোবোকা
মাৰিবলৈ নিদিয়। আজিলৈকে সপ্তৰ্ষি আৰু সৰু সপ্তৰ্ষিক
সাগৰৰ পানীত বুৰ মৰা কোনোৱে দেখা নাই। সেয়েহে
এই তৰাৰ থুপি দুটিক “অনন্তৰূপ নক্ষত্ৰ” বোলো।

কি কথা?—বেং কথা

তাহানি কালত গ্ৰীচ দেশত আছিল এজনী বৰ ধুনীয়া তিৰোতা। লেট'না তাইৰ নাম। লিচ'পিচীয়া তাইৰ দেহাটি— এনেনো ল-নো! বীণৰ নলা যেন কঁকালটি। হালধি বহন যেন গা শুৱনো কৰি তুলিছিল মুকুতা বৰণীয়া স্নকোমল মাজ-পাৰে। মচোৱা সাপৰ নেণ্ডৰ যেন কিচ'কিচ'কৈ ক'লা চুলিটাৰি। চকু দুটি আকৌ ফটিকৰ নিচিনাকৈ জল-মলাই, তৰ-বৰাই থকা ধোৱা বৰণীয়া। তাতে আকৌ বিধতাই চকুহালিত বেজাৰৰ পাতল সাঁচ বোলাই দিছিল। কাৰণ, লেট'নাৰ জীৱন আছিল দুখৰ জীৱন।

এই ধুনীয়া মানুহজনীৰ নাম শুনিলেও চকুচৰহা জুন'ই তিনি নাচ দি উঠিছিল। জুন'ই তৰহে-তৰহে উপায় উলিয়াই তাইক নিকাৰ ভুঞ্জায়। বেচেৰীয়ে এদিন-অ'ত-এদিন-ত'তকৈ বাণীৰ বোম্বৰ হাত সাৰিবলৈ দিহিঙে-দিপাঙে ঘূৰি ফুৰিব লাগিছিল।

অনাই বনাই ফুৰোঁতে এদিন লেট'না এখন নৈৰ পাৰ পালেগৈ। ঘাটত এখন টুলুঙা নাও লগোৱা আছিল। নাৱত ব'ঠা-লগি একো নাছিল। নৈৰ সৰু সৰু ঢোবোৰে নাৱৰ কাণত খুন্দা মাৰি মাৰি চপ-চপ-চচপ কৰি এটা স্তবীয়া মাত তুলিছিল।

দীক্‌চো বাটৰ ভাগৰে-জুগৰে বেচেৰীৰ গা ছিগি যাওঁ ভাগি যাওঁ লাগিছে। কোনোমতে নাওখনত উঠি নাওখন পাবৰপৰা ঠেলা মাৰি একৰাই দিলে। নাৱৰ এমূৰত আমনে-জিমনে বহি তাই ধাৰাসাবে চকু-পানী টুকিবলৈ লাগিল।

লাহে লাহে বেলি পৰিল। সন্ধিয়াই ক'লা ওৰণি টানি দিয়াত পৃথিৱী আন্ধাৰত ঢাক খালে। নাওখন ভটীয়া পানীত টুল-বুলকৈ উঠি উঠি গৈ আছে। তাইলৈ পুতৌ উপজি তৰাবোৰেও চকু-পানী সামৰিবলৈ চকু টিপিয়াবলৈ ধৰিলে।

অলপ পৰহে নাওখন আন্ধাৰৰ বুকুত পানীয়েদি গৈছে। কিন্তু সেইকণ সময়েই লেট'নাৰ মনত এযুগ যেন লাগিল। সময় নিজৰ গতিত আগ-বাঢ়ি গ'ল।....

ওৰে ৰাতি লেট'নাৰ চকুৰ নোমে নোমে নেলাগিল। লাহে লাহে ৰাতি পুৱাবৰ হল। এনেতে হঠাৎ নাৱৰ টিংটোৱে পাবত খুন্দা এটা মাৰিলে। লেট'নাই চক্‌মক্‌ খাই চকু মোহাৰি দেখে নাওখন আহি সাগৰৰ মাজৰ এটা সৰু দ্বীপত লাগিছে। ঠাইডোখৰ এনেযে ধুনীয়া! সাগৰৰ পাৰে পাৰে বাৰে বৰণৰ ফুলবোৰ দক্‌মক্‌কৈ ফুলি আছে। ঠাইডোখৰ দেখি বুকু ভগা বেজাৰৰ মাজতো লেট'নাৰ মনলৈ যেন অলপ উলাহ ঘূৰি আহিল। তাই পাবলৈ উঠি ইফাল সিফালকৈ দ্বীপটো চাবলৈ ধৰিলে। কেয়োফালে আম,

জামুক আদি ফলবোৰ গছ দোঁ খুৱাই লনা-লনে লাগি আছে। দ্বীপটোৰ ঠিক সোঁ মাজতে এটা গুহাৰ দাঁতিয়েদি ফটিক পানীৰ এটি জুৰি পোহৰত জিক্মিকনি তুলি জিব্জিব্জিকৈ সক সক শিলগুটিবোৰৰ ওপৰেদি ঠেও ধৰি ধৰি নাচি দ্বীপ-টোৰ ওপৰে ওপৰে অঁকাই পকাই বৈ গৈছে। দেখি লেট'নাৰ বৰ ভাল লাগিল। জুৰিটিয়েও যেন তাইক কলে, “সখীটী এ, তুমি মোৰ কাষৰতে থাকিব! দেই।” মুঠতে সেই দ্বীপৰ এটা গুহাই হল লেট'নাৰ নতুন, মনোৰম বহা।

নতুন ঘৰত লেট'নাৰ দিন সুখেৰেই যাবলৈ ধৰিলে। তাই মনতে শান্তি লাভ কৰিছিল এই বুলি—এনে আওহতীয়া ঠাইত জুন'ই আক কেতিয়াও তাইক বিচাৰি নাপায়হি। কোনো কোনো ভাল স্বভাৱৰ দেৱতাই তাইক মৰম কৰিছিল। তাৰে এজনৰ প্ৰসাদত লেট'নাৰ এহালি যঁজা লৰা-ছোৱালী হ'ল। কেঁচুৱাতে যেতিয়া সিহঁতে হাত-ভৰি জোকাৰি পাটীত কিৰীলি পাৰি থাকে, লেট'নাৰ আনন্দ খবলৈ কুলায়-পাচিয়ে নোজোৰা হয়। সিহঁত শুই থাকোঁতে তাই একান্ত মনে সেই সবগী শিশু দুটিলৈ ব' লাগি চাই থাকে।

এই আনন্দৰ মাজতে লেট'নাৰ এটা কু-দিন আহিল। ব'দ কাঁচিয়লিত বহি তাই লৰা-ছোৱালীহালেৰে বহি আছে। এনেতে দেখিলে ভয় লগা কলা ডাৰব এডোখৰে আকাশ-খন ছাটি পেলালে। ওপৰলৈ মুখ কৰি লেট'নাই দেখে

সম্মুখত জুন' ঠিয় দি। কেটেৰা-জেঙেৰা মাতেৰে জুন'ই তাইক তৎক্ষণাত সেই দ্বীপ এবিবলৈ ক'লে। লেট'নাৰ যদিও কেনিও যাবৰ মন নাছিল, তথাপি বোষত দেৱীয়ে বেচেৰীৰ আঁচলৰ ধন, নয়নৰ মণি লৰা ছোৱালী দুটিক কিবা কৰে বুলি তাৰপৰা বেজাৰ মনেৰে যাবলৈ ওলাল। দুখন হাতে কেঁচুৱা দুটি তুলি লৈ খৰখেদাকৈ কলৈ যাব নিজেই নজনাকৈ গুহাৰ বাহিৰ ওলাল। বহুত দূৰ বাটকুৰি বাই শেহত তাই এখন খৰাং ঠাই পালেগৈ। তাত তাইৰ চকু জুৰাবলৈ এখিলা বন-পাত বা এপাহ ফুলো ক'তো দেখিবলৈ নাছিল। ঠাইডোখৰ তপত মকভূমি। তলৰ তপত খোলা যেন বালিয়ে তাইৰ ভৰিৰ তলুৱা দেই-পুৰি নিব লাগিছে, পিয়াহত অণ-কণ শুকাই গৈছে। দিনৰ মান দিনটো অনাই-বনাই গাত যেন এখুদমানো বল নোহোৱা হৈছে; কাষৰ কেঁচুৱা দুটা শিল যেন গধুৰ লাগিছে। তাইৰ কাপোৰ-খন গাৰপৰা খহাই ল'ৰা ছোৱালী হালৰ ওপৰত ছাঁ দি ললে। সিহঁতৰ কাৰণে বেচেৰীয়ে মৰিবলৈকো জানো কোঁচ খাব?

দিনৰ পিছত দিন পাৰ হৈ গৈছে। ভৰিৰ পোৰণি ভৰিতে আক ওঁঠৰ পিয়াহ ওঁঠতে মাৰ গৈছে। এদিন হঠাতে লেট'নাই এডবা নীলা পানীৰ চিক্মিকনি দেখা পালে। এতিয়া পিয়াহ পলুৱাই পানী খাবলৈ পাব—এই ভাবটোৱেই তাইৰ গাত নতুন বল দিলে। খোজ দীঘলাই দি তাই সেই ঠাইডোখৰ

.... ছ হাতে কেঁচুৰা ছটি তুলি লৈ খৰখেদাকৈ কলৈ যাব
নিজেই নজনাকৈ গুহাৰ বাহিৰ ওলাল।

ফালে গৈ দেখে এটা ধুনীয়া পুখুৰী। তাৰ আশে পাশে
ওখ ওখ ইকবা-খাগৰি গজি আছে। কেইটামান হজুৰাই
সেইবোৰ কাটি কাটি পোলা বান্ধিছে।

ছইখন হাত ল'ৰা ছোৱালী হালেৰে বন্দী হৈ থকা দেখি
লেট'নাই মুখেৰেই পানী এটোকা খাবলৈ কুঁজা হৈছে। এনেতে
সেই হজুৰাবোৰে ছটা মাতৰে পানী ছুবলৈ হাক দিলে।

“কেলেই, ককাইটিহঁত, এই ফটক ধাৰ যেন পানীটোপা
দেৱতাসকলে ছৰ্জজন কৰিছে মানুহে খাবৰ কাৰণেহে। এই
মকভূমিৰ ওপৰেদি আহোঁতে আহোঁতে মোৰ মুখ ডিঙিলৈকে
পিয়াহত ফুটি যাওঁ ফাটি যাওঁ কৰিছে।” এই বুলি লেট'নাই
পানী খাবলৈ মূৰটো হাওলালে। কিন্তু মানুহকেইটাৰ হিয়া
আছিল কাঠৰ কঠুৱা। সিহঁতে আকৌ ঢমক শোধালে; ক'লে,
সিহঁতৰ কথা নুশুনিলে তাইক শুদায় নেৰে।

লেট'নাই চকুপানী টুকি টুকি জয়দেউ কাকূতি কৰিবলৈ
ধৰিলে, “মোক নিদিলেও এই ল'ৰা ছোৱালী হালৰ মুখলৈ
চাই এসোহা পানী দিয়া। চোৱাঁচোন সিহঁতে কেনেকৈ হাত
ছখন মেলিছে।”

মানুহকেইটাৰ সিমানতো হিয়া নগলিল। দলিয়াই-ফৰ্মুটিয়াই
গোটেইপুখুৰী পানী ঘোদালি বোকা তুলি পেলালে।

লেট'নাৰ মনত বৰ বেজাৰ-বিমৰ্ষ লাগিল। ওপৰলৈ
চকু তুলি কাতৰভাৱে চিঞৰি উঠিল, “মোৰ কাকূতি

শুনোতা যদি কোনোবা আছা, দেৱতাৰ মাজত যদি নিয়াই-
ধৰম আছে, এই চদকা খোৱা মানুহ কেইটা যেন বাবেওটি-
কাল সো পানীৰ ডোবাটোতে থাকিবলৈ পায়।”

তাইৰ কাতৰ মিনতিয়ে দেৱতাসকলৰ হিয়াত খুন্দিয়ালেগৈ।
সেই মানুহকেইটা চকুৰে চাই থাকোঁতেই একোটাইত বৰ
বৰ ভেকোলা হ’ল। আজিকোপতি সিহঁতক পানী বন্ধ যোৱা
খালে-বিলে চেল্-চেলাই খেদখেদাই, তোৰ-তোবাই কোৰ-কোবাই
থকা দেখা যায়।

লেট’নাৰ দুখৰ দিন শেষ হৈ আহিল। লবা-ছোৱালী
হাল বুজন হৈ তাইৰ কৰ্মৰ প্ৰতিকাৰ কৰিব পৰা হ’ল। দেৱৰাজ
জুপিটাৰৰ কৃপাতে সিহঁতৰ জন্ম। তেওঁৰ মৰমতেই এতিয়া
সিহঁত দেৱতাৰ নিচিনা হৈ উঠিল। সিহঁতৰ মাকলৈ ইমান মৰম
আৰু ভক্তি যে মাকে কোনো এআষাৰ কথা কলেই সিহঁতে
তাক শিলৰ বেথা বুলি ধৰি লৈ সেইমতে কাম কৰিছিল।
এই লবা-ছোৱালী হালেই শেহত গৈ সূৰুজ্ দেৱতা এপ’ল’
আৰু জোনৰ দেৱী-ডায়েনা হলগৈ।

যো দেৱো ইগ্নো—যি দেৱতা অগ্নিত

গ্ৰীচ দেশৰ অগ্নি দেৱতাৰ নাম ভাল্‌কান্। তেওঁ আছিল
একা-চেকা বিধৰ দেৱতা, অলীম্পাহৰ আন দেৱতাসকলৰ
লেখীয়া নহয়। দেৱতাৰ সৰাহ-ভুৰা, মেল-দোৱান হ’লে তেওঁ
এলা-পেচাকৈ তেনে মেললৈ নগৈছিল। এটনা পৰ্বতৰ টিঙত
আমাৰ কাজিৰঙাৰ দৰে গেজেপনি মৰা ডাঠ হাবিৰ মাজতেই
তেওঁ সবহ ভাগটি সময় খেদাইছিল। আমাৰ গেবাৰি খটা
হজুৱাবোৰৰ নিচিনাকৈ নেৰা-নেপেৰাকৈ আটাই সময়তে কামত
লেকাট্ লাগি থকাই ভাল্‌কানৰ স’জ। এচকুৱা চাইক্ল’প্ছ-
বোলা আচৰিত দ’তটোক লগত লৈ এটনা পৰ্বতৰ গুহাত এখন
বিয়াগোম্ কমাৰ-শাল পাতি ল’লে। তাতে দিন নাই, নিশা
নাই, কাৰিকৰ-যোগালী কেইটামানৰ সহায় লৈ, ভাউচ্-ভাউচ্-
কৈ ভাতি কোবাই, টং-টং-ঠন্-ঠন্ কৰি নিয়াৰিত হাতুৰি পিটি
ভাল্‌কানে দেশৰ মানে ধুনীয়া ধুনীয়া বস্তুবোৰ গঢ়িছিল।

ভালে দিন হ’ল, এদিনাখন জুপিটাৰ আৰু জুন’ৰ মাজত
নাগক এখন থৈয়া-নথৈয়া কাজিয়া। বেচেৰা ভালকানো কিবা
লগা জেঙাত লাগি ফুৰে! জুন’ মাতিবিয়েকৰ দুখত পমি
জা-বাণীৰ ‘ঝুণ্ডা বাগড়া’খন ভাঙি দিওঁ বুলি মাত এআষাৰ
তিবলৈহে পালে, জুপিটাৰে খঙত একো-নাই হৈ তেওঁক
পটিয়াই ধৰি, সৰ্গৰ পৰা দিলে ওভতাই ফৰ্মুটিৰ দৰে মাৰি

পঠিয়াই। তিনি কফাল খাই পপীয়া তৰাটো খহি পৰাৰ
নিচিনাকৈ এদিন এনিশা পৰ খহি খহি বেচেৰা লেঙ্গছ্ নামৰ

.... পপীয়া তৰাটো খহি পৰাৰ নিচিনাকৈ এদিন এনিশা
পৰ খহি খহি ....

দ্বীপ এটাত পৰিলহি। পথালি-চকুৰা নব-মনিছ্ হোৱা হ'লে
সেইদিনা আইধাই পৰিলহেঁতেন। পিছে, দেৱতা দেখিহে
ভাল্‌কান বন্ধা পৰিল। তেওঁ বুলি, ভাল্‌কান্ কমাৰৰ ভৰি
চুটা খোৰা হ'ল।

সেই আপদীয়া দিনাখনৰে পৰা লেঙুচ-পেঙুচকৈ ছুপিয়াই
ছুপিয়াই খোজ কঢ়া দেখিল নিলগৰে পৰা যেয়ে-সেয়ে ভাল্‌কান্‌ক
চিনি পোৱা হ'ল। ঘটনাটোৰ পিছত ভাল্‌কানৰনো কি হ'ল,
কি মেলিলে, মহাবাগী জুন'ট ধুই পানী খাবলৈকে খবৰ-খাতি
এটা মল'লে। মানুহ কয়েই নহয় বোলে—যাব যহত শাঁখ-
সেন্দূৰ, তাক পাতিছে ভোকোৰা এন্দুৰ। ভালক বুলি ভালকানে
জুন'ক কেটেৰা-জেঙেৰা মৰা দেখিব নোৱাৰি, কাজিয়া ভাঙিবলৈ
গ'ল। ফল হ'ল সেই। সাপকহে জানিবা গাখীৰ খুৱ'লে।
সেই বাবেই হ'বলা ভাল্‌কানৰ হিয়া হ'ল কঠুৱা—তেওঁৰ চিতত
মৰম-চেনেহ বোলা বস্তুফেৰাৰ বৰ আকাল! আক সেই কাৰণেই
নিজান এটনাৰ টিঙত হ'ল বেচেৰাৰ বনবাস।

আমাৰ বিশ্বকৰ্ম্ম বা বিহুকৰম্ দেৱতাৰ দৰেই ভাল্‌কানো
আছিল পাকৈত শিল্পী। তেওঁ নানান তৰহৰ চালে-চকু-বোৱা
বস্তুবোৰ নিৰ্ম্মাণ কৰিলে। সেই ধুন লগা বস্তুবোৰৰ ভিতৰতো
জাকত জিলিকা হ'ল এখন সিংহ-পীৰা। পীৰাখন স্থগীয়া।
তাৰ এনেহে গুণ যে, যেয়ে বহক লাগিলে, তাৰে গা নিকপ-
কপীয়াকৈ কাপ্ খাই পৰিছিল। সেইখন পিছে আচলতে কৰা

হৈছিল জুন'লৈ বুলিহে ! তাক পাই জুন'ৰ বঙৰ পাৰ নোহোৱা হ'ল। টকচালি পাৰি যেই বচক্-পচক্ কৈ বাণী সেইখনত বহিল, কালিকা লগা সিংহ-পীৰাই তেওঁক চেপা মাৰি ধৰিলে ! এবাৰৰ সাইধ্ নোহোৱা হ'ল ! জুন'ই চিঞৰত গগন ফালিলে।

কথা বুলিলেই বতাহ। ইকাণ সিকাণ সহস্ৰ কাণ হৈ, অহ-কাণে পহ-কাণে বাণীৰ বিলৈৰ খবৰ পাই উকক্-মুকক্ কৈ দেৱতাসকল ঢপলিয়াই আহিল। কিন্তু কোনেও একোহান-পধ্যে পীৰাখনৰ কাছ-কামোৰ একৰাব নোৱাৰিলে। মেঘে গাজিলেও হেনো কাছই তাৰ কামোৰ নেৰে; ভাল্-কানৰ সিংহ-পীৰা হ'ল তাতোকৈও একাচি চৰা। গৈ মাৰি শেহত, দেৱতাৰ বৰ কমাৰক ফুচুলাই-মেলি কামটো সধাৰ বাহিৰে আন উপায় নৰ'লগৈ।

বেদনিধি বাপুৰ দৰে টকচ্-টকচ্ কৈ গৈ মাৰ্কিউৰি ভাল্-কান্ কমাৰৰ ওচৰত হাজিৰ। ক'লে, দেৱতাসকলে মৰমতে তেওঁক অলীম্পাছ-খন চাবলৈ মাতিছে। 'হা দৈ' বোলোঁতেই তাহানি ফৰিং সবব্-জানে হাবডাল পোৱাৰ দৰে ভাল্-কানে বুজিলে উৰহী গছৰ ওৰ ক'ত। দেৱতাৰ চেনেহৰ সোঁতাৰ ধাৰ ধৰিব নোৱাৰা বিধৰ ভেলেঙা লোক তেওঁ নহয়। মাৰ্কিউৰিৰ চহ-দিয়া কথাত তেওঁ ভোল নগ'ল। মাৰ্কিউৰি যি বাটেদি আহিছিল, সেই বাটেদিয়ে উভতি খোজ ল'লে। বৰ কমাৰে এষাৰ 'ওঁহো'ৰ বাহিৰে 'হো' নকৰিলে।

এইবাৰ দেৱতাৰ কটকী উঠিল সোম বস অৰ্থাৎ মদৰ গৰাকী বেকাছ্ দেৱ। তেওঁ আকৌ এইবাৰ আন এটা ফন্দি লগাবৰ দিহা কৰিলে। বাছক্-বনীয়া চাই বৰ চাঙৰপৰা লাও-পানীৰ ছোবাহী এটা ল'লে আৰু ঠিক যিটি সময়ত ভাল্-কান্ দুখে-ভাগৰে লাল্-কাল্ দিব লগীয়া হয়, সেই সময়তে খুৰি বাটি এটাত লাওপানী এটোলোকা বাকি মুখৰ আগত আথে-বেথে দাঙি ধৰিলে। লাওপানীৰ মল্-মলীয়া গোনকে একে টিলিকতে ভাল্-কানৰ মন মুহি মহ-মহীয়া কৰি পেলালে। কেইবা বাটিও মদ ঢক্ ঢক্ কৈ পেটৰ তলি পালেগৈ। তাৰ পিছত তেওঁক ফুচুলাই এক কথাৰপৰা পিছলাবলৈ সবহ সময় নালাগিল। বিজুলী বেগে গৈ জুন'ক মুকলি কৰি দিলে আৰু মাক-বাপেকৰ লগত লেঙেৰা দেৱতাৰ খৰিয়াল গুচি ছুনাই সনা-পিঠা হ'ল।

অলীম্পাছত দুদিন থাকি যাবলৈও ভাল্-কানৰ ইচ্ছা নগ'ল। কোনেও তেওঁক খট্-বান্ধ দি ধৰিও নাৰাখিলে। অৱশ্যে দেৱতা সকলৰ লগত তেওঁৰ মিতিবালি সদায় দিনৰ কাৰণেই থাকিল। এটনা পৰ্বলৈ ঘূৰি গৈ দেৱতাসকলৰ কাৰণে পদে পদে আচৰিত আচৰিত বস্তু তৈয়াৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ ভিতৰত বীৰ জেছনে হত্যা কৰা, নাকৰপৰা জুই-আঙনি ওলোৱা ষাঁড় কেইটা আৰু বীৰ একিলিছে পিন্ধা যুদ্ধৰ বৰ্মটোৱেই ঘাই। আজিকোপতি যেতিয়া ভাল্-কানে কমাৰ-শালত বহি লো পিটিবলৈ লাগে, এটনা পৰ্বতৰ বুকুৰপৰা নীল আকাশৰ বুকুলৈ ছাই-ধোৱা উগাৰি উঠে।

তাহানি কালৰ এজন মহাবীৰ ৫

কথাতেই কয়, 'বালি বীৰ, বলি বীৰ, অৰ্দ্ধ হনুমান ; নহবও নুপজিবও কৰ্ণৰ সমান।' পিছে তাহানিখন কৰ্ণৰ নিচিনা তাক এজন বৰ বীৰ আছিল। তেওঁৰ নাম হাকিউলিছ। হাকিউলিছে পেন্দুকনা হৈ থাকোঁতেই দুহাতে দুটা ডাঙৰ সাপ মুচৰি মাৰিছিল। দেৱতাসকলৰ বাণী জুন'ই তেওঁৰ মাকক পেটে পেটে কিবা কাৰণত বেয়া পাই আছিল। তাৰে পোটক তুলিবলৈ বুলি জুন'ই দুমাহ নে এমাহৰ কেঁচুৱা হাকিউলিছক মাৰিবলৈ দুটা বিয়াগোম সাপ পাঁচিলে। সিহঁতক দেখি কেঁচুৱা বখি থকা ধাইজনীয়ে টেটু ফলা চিঞৰ শোধালে। চকমক খাই সাৰ পাই হাকিউলিছে এধান এধান হাত দুখনেৰে সাপ দুটাৰ নেলু চেপি ধৰিলে। দুয়োটা অলপ পৰ ধৰ্ফৰ, ধাৰ্ফাৰ, কৰিয়ে মৰি থাকিল। বটী ধায়ে কিনো দেখিছে, কিনো নেদেখিছে, নিজৰ চকুকে পতিয়াব নোৱাৰা হল।

ইয়াকেই বোলে, 'যি মূলা বাঢ়িব, তাৰ দুপতীয়াতে চিন।' হাকিউলিছ ডাঙৰ হৈ এজন অদ্ভুত বীৰ হল। বৰ বেছি বল বুজাবলৈ হলে আজিকোপতি য়ুৰোপৰ মানুহে 'হাকিউলিছৰ বল' বুলিহে কয়—আমি যেনেকৈ কও 'ভীমৰ বল'। আমাৰ মহাভাৰতৰ ভীম জানো এলাপেচা বীৰ আছিল ?

সকতে হাকিউলিছক জুন'ই মাৰিব নোৱাৰিলে। সেই বুলি বাণীয়ে চেষ্টা এৰি নিদিলে। হাকিউলিছৰ ওৰেও জীৱন নানা বিঘিনিৰে ভৰা। এখন যুজৰ পিছত আন এখন যুজ, এটা দৈত্য মৰাৰ পিছত আন এটা দৈত্য মৰাত লাগিবলৈ তেওঁ সদায় সাজু থাকিব লাগিছিল। কোনো বিপদলৈকে তেওঁ কেৰেপ্ নকৰিছিল আৰু জুন'ই বিপদৰ ওপৰত বি-দ জাপি দি লও তেওঁ সকলো বোৰ হেলাৰঙে পাৰ হৈছিল।

জুন'ৰ চকুত লাহে লাহে টোপনি নোহোৱা হৈ আহিল। এইবাৰ তাই নতুন এক কূট বুদ্ধি পাঙিলে। হাকিউলিছে সকলো দুখ-কষ্টকে সহিব পাৰে, কিন্তু সহিব নোৱাৰে লোকৰ গোলাম হোৱাটো। গতিকে জুন'ই বুকু চাই একামোৰ বহু-ৰাই দিলে; হাকিউলিছক ৰাখিলে আৰ্গছ, দেশৰ বজাৰ তলতীয়া কৰি। উতনুৱা প্ৰকৃতিৰ আমাৰ বীৰে গোলামিৰ বোজাখন বৈ দিনে-ৰাতিয়ে ভোত-ভোতাই, গোৰ্-গোৰাই থাকিব লগীয়া হল। এইবোৰ দেখি-শুনি তেওঁলৈ বজাৰ পুতৌ উপজিল আৰু তেওঁক মাতি আনি কলে, তেওঁ যদি বাৰটা অতি টান কাম কৰি দিব পাৰে, তেতিয়া হলেই আৰু বজাৰ চাকৰ খাটিব নালাগে। হাকিউলিছ তিনি জাঁপ মাৰি উঠিল; তেওঁতো সদায় টান, সাহসৰ কামকেইহে কৰিবলৈ বিচাৰে।

এটাৰ পিছত এটাকৈ হাকিউলিছে বাৰেওটা আচৰিত কাম কৰি অঁতালে। এই কাম কেইটাৰ, কথা কবলৈ গলে একো

পৰ্বৰ মহাভাৰত হব। একে উশাহতে মাথোঁ কৈ থওঁ, বজাই ভাব দিয়া কামৰ ভিতৰত দৈত্য-পিশাচ বধ কৰা, বায়ুৰ নিচিনা বেগী ঘোঁৰা আৰু আন বনৰীয়া জন্তু জীয়াই জীয়াই ধৰি অনা, তয়াময়া বণ কৰা, এইবোৰেই আছিল। এই আটাইবোৰ কাম ওৰ পেলাই হাৰ্কিউলিছ বং মনে দেশ চাবলৈ ওলাল।

আমাৰ বীৰ পুৰুষ গৈ গৈ এখন নতুন ৰাজ্য পালে। সেই ৰাজ্যৰ বজাৰ একেজনী ধুনীয়া জীয়েক, ডেয়েনিবা।

তাৰ অলপ দিন থকাৰ পিছতে হাৰ্কিউলিছে এই ধুনীয়া ৰাজকুঁৱৰীক বিয়া কৰিবৰ ইচ্ছা বজাক জনালে। বজাই কথাষাৰ শুনি পেটে পেটে বং পালেও, লগতে বেজাৰো লাগিল। ডেয়েনিবাক আগতেই এখন নৈৰ জলকোঁৱৰলৈ বিয়া দিম বুলি বজাই কথা দি থৈছিল। এতিয়া তেওঁ মহা বিপাণ্ডত পৰিল। শেষত এয়ে ঠিবাং হল—হাৰ্কিউলিছ আৰু জলকোঁৱৰৰ মাজত এখন মালযুজ হব; যিয়ে জিকে, ৰাজ-কুঁৱৰী তেওঁৰে হব।

মালযুজ পাতি ধুনীয়া কুঁৱৰী বিয়া কৰিবলৈ যোৱাটো কেনেবা-কেনেবা লাগে, নহয়নে? পিছে, দুয়ো বীৰে এনেকৈ জেঙা ভাঙিবলৈ পাই বংহে পাইছিল। হাৰ্কিউলিছে জানি-ছিল, তেওঁ জিকিবই জিকিব। জলকোঁৱৰো ইপিনে শুদাশুদি বিশ্বৰ লোক নহয়। তেওঁৰ যিহে মায়া,—চকুৰ টিপতে নিজৰ

ৰূপ এৰি ডাঙৰ ডাঙৰ জন্তুৰ ভেশ ধৰিব পাৰিছিল। গতিকে তেওঁৰে হাৰিব, এনে কথা সপোনতো নাভাবিছিল।

যুজৰ সময় হল; দুয়ো বীৰে হাঁহি-মুখে যুজৰ ঠাইত ঠিয় দিলেহি। বজাই যুজ লাগিবৰ চিঞাৰ দিলতে ইজনৰ ওপৰত সিজন জঁপিয়াই পৰিল। থৈয়া-নথৈয়া যুজ হল। বাঘৰ আগত ছাগে ডেৱা-ডেৱি কৰাৰ দৰে হাৰ্কিউলিছৰ আগত জলকোঁৱৰৰ জানো তিষ্ঠিব পাৰে? এবাৰ হাৰ্কিউলিছে তেওঁক দুই বাহুৰে চেপা মাৰি ধৰি আচাৰ মাৰি মাটিত এঠোকোচা দিব খুজিছিলহে; এনেতে, জলকোঁৱৰে হৰণলুকি মায়া কৰি এটা সাপ হল আৰু চেঙেলী মাছ পিছলাদি হাৰ্কিউলিছৰ সাবটৰপৰা পুলকি গল। আমাৰ বীৰে এনে বান্দৰ বুধি দেখি গৰজি উঠিল: কাঠ হাঁহি এটা মাৰি কলে, 'ইহ, তই ভাবিছ, ইমান কৰিয়ে মোৰ হাতৰ পৰা ৰক্ষা পৰিলি। তই জানো নাজান, পেন্দুকনা কালতে মই তোৰ তিনি জোখাৰ একোটাইত সাপৰ টেটু চেপি আইধা পেলাইছিলো বুলি?' এতিয়াও এই মায়া-সাপৰ ডিঙি মোচৰ খালেহেঁতেন;

কিন্তু হাৰ্কিউলিছে তাক ধৰিবলৈ নো পাওঁতেই সি ছাঁহে উৰি গল। তাৰ ঠাইত এতিয়া এটা ভটৰা বলধ শিং জেঁকাৰি জেঁকাৰি ঠিয় হৈ আছে! সি হাৰ্কিউলিছৰ ফালে তেৰোৱাকৈ চাই এটা চোঁচা ললে। হাৰ্কিউলিছেও তাৰ দুই শিঙত ধৰি তাক ঘঁটা লাৰিবলৈ ধৰিলে আৰু মাটিত গোটেইটো

... হাৰ্কিউলিছে ভাব লুই শিঙত ধৰি তাক
ঘঁটা লাৰিবলৈ ধৰিলে ...

গৰু ধূপ, কৰি পেলাই লৈ বোন্দা-মেকুৰী ঠেকেচা দিলে। যুদ্ধ
চোৱা ৰাইজে হাৰ্কিউলিছে জয় হল বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে।

জলকোঁৱৰে পুনৰ নিজৰ বেশ ধৰি আমাৰ বীৰৰ ওচৰত
হাব মানি ললে। শূৱনী ৰাজকুঁৱৰী হাৰ্কিউলিছৰ বিয়াৰ
কইনা হল।

—:—:—

✓ বসন্তৰ পৰশ

গ্ৰীচৰ দক্ষিণ ফালে চৌৰে খলক তুলি থকা ভূমধ্য সাগৰৰ বুকুত মনোৰম দ্বীপ ছিটিলি। তাতে একালত আছিল এগৰাকী দেৱী। নামটি তেওঁৰ চিৰিছ। তেওঁৰ এনেহে শক্তি, তেওঁ হক বুলিলেই পৃথিৱী শস্যেৰে নন্দন-বদন হয়। তেওঁ নাই বুলিলেই পৃথিৱী খৰাং; ক'তো বন-পাত এডালো দেখিবলৈ নোহোৱা হয়। এই বহল পৃথিৱীখনৰ লাখ-বিলাখ মানুহৰ দুবেলা দুমুঠি মিলিছিল চিৰিছৰ প্ৰসাদতহে।

চিৰিছৰ আছিল এজনী ৰূপহী জীয়েক। তাইলৈ দেৱীৰ নিজৰ জ'উটোৰ সমান মৰম। তাইৰ নাম প্ৰছাৰ্পিন।

প্ৰছাৰ্পিন যেনে ৰূপহী তেনে বাঙালীও। তাইৰ মুখ-খনি বগা কুসুম ফুলৰ নিচিনা। নীল বৰণীয়া চকুযুৰি দেখিলে শৰত কালৰ পূৰ্ণতী আকাশৰ কথা মনত পৰে। তাইৰ দীঘল সোণবৰণীয়া চুলিটোৰে মনলৈ আনে সোণোৱালি বেলিৰ পোহৰৰ কথা। নাকটিও যেন তিল ফুলহে। মুঠতে, তাইক দেখিলে এনেহে লাগে, যেন বসন্তৰ উচলি পৰা সকলোখিনি সৌন্দৰ্য্য গোট খাই তাইৰ ৰূপ ধৰি আছে।

প্ৰছাৰ্পিন যেনে ধুনীয়া, তাইৰ দিনবোৰো গৈছিল তেনে সুখ-উলাহৰ মাজেদি। কেতিয়াবা তাই মাকৰ লগত ধাননি পথাৰত ইখন-সিখন কৈ লাঙনি-পাচনি কৰিছে। কেতিয়াবা

বা আকৌ ধেমালিৰ লগৰীহঁতেৰে ফুলনিৰ মাজে মাজে হাঁহিব খলকনি তুলিছে, জাউৰিয়ে জাউৰিয়ে নাম গাইছে; আৰু হিয়াৰ উলাহত নাচি-বাগি উত্ৰাৱল হৈছে।

পাতালৰ বজা প্লুট'—আগতে কৈ আহিছোঁ। আন্ধাৰ দেশৰ নিজান কাৰেঙত বেচেবাই দিনবোৰ নিয়ায়। ভূত-প্ৰেতৰ ছায়া-মূৰ্ত্তিৰ বাহিৰে দখা পাবলৈ বা দুআষাৰ কথা পাতিবলৈকো কেও নাই। এনে ঠাইত বজা হলেই ব! সুখ জানো কিবা আছে? বেচেবাই মাজে সময়ে দুই এগৰাকী দেৱীক তেওঁৰ সোণৰ আসনত লগ হৈ বহিবলৈ কাৰো কৈ খট্‌বান্ধ দি মাতি আনে। পিছে, কোনেনো বাক সৰগৰ নন্দন-ভোগ, বেলিৰ পোহৰ এৰি মৰা মানুহৰ আন্ধাৰ দেশত থাকিবলৈ ভাল পাব?

এদিনাখন বথত উঠি বিন্ধ্যশব্দে পৃথিৱীৰ ওপৰেদি প্লুট' যাব লাগিছে। হঠাতে ওচৰৰ ফুটুকানিৰপৰা বাঙালী মাত আৰু সুৰীয়া হাঁহিব বোল তেওঁৰ কাণত পৰিলহি। বথ বাধি, বথৰপৰা নামি, জোপোহাবোৰ ফালি জুমি চাই দেখে, এট'লমান গাভৰুৱে আমাৰ প্ৰছাৰ্পিনক বেৰি লৈ হাঁহিব খলকনি তুলি মো-মেল পাতিছে; তাইৰ গালৈ আটাই-বোৰে ফুল দলিয়াইছে। সিহঁতক দেখি বজাৰ গা বাই-জাই লাগিল। প্ৰছাৰ্পিন আছিল জাকত-জিলিকা প্লুট'ই তৎক্ষণাত তাইক বিয়া কৰোৱাটো খাটাং কৰিলেই। ভাবিলে-

তাইব পোহৰেবেই আন্ধাৰী নবকো পুহৰি থাকিব। মন কৰিলেই চন্ ভাবি তেওঁ লাহেকৈ ছোৱালীহঁতৰ আগত গা দেখা দিলে।

ছোৱালীহঁতে ভয়ত চিঞৰি গছৰ পাত সৰুৱালে। যমৰ কিম্ভূত কিমাকাৰ মূৰ্ত্তি দেখি বেচেৰীহঁতৰ চুৰ্ত্তি হেৰাল; আঁঠে ওফৰাদি উফৰি চিটিকি পলাল। প্লুট'ই সেই ছেগতে প্ৰছাৰ্পিনৰ হাতত ধৰি বথত উঠিল। ভীম বেগে বথৰ ঘোঁৰাই মাটিয়েদি ছুটি মেলিলে।

চিৰিছে কেনেকৈ গম পায় বুলি পোন বাট এৰি জঁকাই পকাই প্লুট' যাবলৈ ধৰিলে। সবশেষত প্লুট' এখন নৈৰ পাৰ পাইছেগৈহে, বুৰবুৰণি কাঢ়ি, খোকি-বাখোকিকৈ নৈখন যেন তিনিফাল চাৰিফাল হ'বলৈ ধৰিলে। নৈৰ পানীত বথ ডাকিবলৈ যমৰো সাহ নহ'ল। আন এটা বাটে যাবলৈও বহুত গহৰি হয়! ইপিনে লাগিলে চিৰিছে ভু পাই সেইখিনি পকহিয়েই!

কাণ্ড বেগতিক দেখি প্লুট'ই হাতত থকা বাজদণ্ড ডালে-বেই মাটিত চাৰিটা ঠোকৰ মাৰিলে। কিনো আচৰিত কথা! বসুমতীয়েও ফাট মেলিলে; ঘোঁৰাই-বথে-সমন্নিতে সকলো পাতালৰ আন্ধাৰৰ গৰ্ভত নোহোৱা হ'ল।

প্ৰছাৰ্পিনে বেছ বুজিছিল যে সেই নৈখনৰ জলকুৰীৰীয়ে তাইক চিনি পাইছে সেইদৰে উখল-মাখল লগাইছিল।

... ভীম বেগে বথৰ ঘোঁৰাই মাটিয়েদি ছুটি মেলিলে।

সেইবাবে বথখন মাটিৰ ভিতৰলৈ সোমাওঁ নো-সোমাওঁতেই তাই কঁকালৰপৰা কবধনিডাল একুৱাই নৈখনৰ পানীলৈ মাৰি পঠিয়ালে। আশা—কোনোপ্ৰকাৰে জানোচা কবধনিডাল মাকৰ হাতত পৰিবগৈয়ে। তেনেহলে তেওঁ মাকে তাৰপৰাই তাইৰ উৱাদিহ উলিয়াব পাৰিব।

সাঁজ লাগিল। ঘৰে ঘৰে শলিতা লগালে। চিৰিছ ঘৰলৈ উভতি আহিল। কিন্তু ঘৰৰ দুৱাৰদলি পাওঁতেই মনটো যেন চেবাই গ'ল! আন দিনাখন হলে মাক অহা দেখিলেই প্ৰছাৰ্পিন লৰি পদূলি-মূৰ পায়গৈ। ইটোৰ পিছত সিটোকৈ চিৰিছে ঘৰৰ চুক-কোণ আটাইবোৰ চালি-জাবি চালে। কিন্তু ক'তো জীয়েকৰ চিন-মোকাম দেখা নেপালে। ওচৰৰ জুই ওলোৱা পৰ্বত এটাৰ মুখত জোৰ একুৰা জলাই, পথাৰবোৰ চ'লাথ কাঁৰবলৈ ধৰিলে। পল পলকৈ নিশা শেষ হৈ আহিল। পূবেদি বগা দাঁড় দেখা দিলে। ক'তো প্ৰছাৰ্পিনৰ শুং-সূত্ৰ নোলাল। দেৱীৰ বুকত শোকে খুন্দা মাৰি ধৰিলে।

চিৰিছ ঘৰত অকণিকে নবল। জীয়েকক বিচাৰি ঐদহে-বৈদহে ঘূৰিবলৈ ধৰিলে। হিল-দ'ল ভাঙি দিনে-ৰাতিয়ে হাতত জলা জোৰডাল লৈ ঘূৰিব লাগিছে। সংসাৰখন একেবাবে পাহৰি গ'ল। নিজৰ কৰ্ত্তব্যলৈ কাণসাৰকে নিদিয়া হ'ল। ফলত দেশে দেশে খেতি পৰিল। কেয়োপিনে খৰাং হ'ল। য'ত এদিন ধন-ধান নদন-বদন হৈ উপচি পৰিছিল, তাত আকালে দেখা দিলে। খাবলৈ নেপাই মানুহৰ হাৰে-ছালে লাগিল।

আলৈ-বলৈ অসহনী হোৱাত মানুহবোৰে একগোট হৈ শস্যৰ ফালে কাণ দিবলৈ চিৰিছ দেৱীক তুতি-মিনতি জনালেহি। প্ৰছাৰ্পিনক বিচাৰি বিচাৰি ইপিনে দেৱী হাবাথুৰি খাইছে। কোনো কামলৈকে কাণ-মন দিবলৈ, কাৰো কথা শুনিবলৈ তেওঁৰ আহৰি নাই। তথাপি মানুহবোৰৰ কাতৰ মিনতি আওকাণ কৰিব নোৱাৰি, দেৱীয়ে তেওঁৰ অৱশ চকু দুটা তুলি প্ৰজাসকলক মাথোঁ ইয়াকেই ক'লে,—প্ৰছাৰ্পিনক বিচাৰি নোপোৱালৈকে আন কোনো কথা ভাবিবলৈ তেওঁৰ আহৰি নাই। নিকপায় হৈ সকলো প্ৰজাই জুপিটাৰক প্ৰাৰ্থনা জনালেগৈ, যেন সোনকালে চিৰিছে-প্ৰছাৰ্পিনক ঘূৰাই পায়।

সাত সাগৰ তেৰ নদী পাৰ হৈ কিমান দিননো ঘূৰিছে, চিৰিছৰ নিজৰে লেখ নোহোৱা হ'ল। অনাই-বনাই বহুত দিনৰ মূৰত তেওঁ আকৌ চিচিলি পালেহি। এদিনাখন এখন নৈৰ দাঁতিয়েদি যাওঁতে এটা ঢৌ আহি তেওঁৰ ভৰিৰ ওচৰতে কিৰা এটা আচাৰ মাৰি পেলাই থৈ গ'ল। বুটলি চাই দেখে, সেইডাল জীয়েকৰ কঁকালৰ কবধনি। দুগালেদি হোৰ্-হোৰ্ কৈ চকুলোৰ গঙ্গা-যমুনা ব'বলৈ ধৰিলে। এনেতে তেওঁ দেখা পালে, পানীৰ মাজত কিবা এটাই বৰ বেছিকৈ বুৰবুৰণি কাঢ়িব লাগিছে, আৰু যেন কৈছে, “মই এই নিজবাটোৰ জলকুঁৱৰী। মই আহিছোঁ পৃথিৱীৰ একেবাবে তলিবপৰা। হে দেৱী আই চিৰিছ, পাতালৰ বজাৰে সৈতে তোমাৰ জীয়েকক সিংহ-পীৰাত বহি থকা দেখিলোঁ। দেহী ঐ! চালে চকু

বোৱা সেই মুখখন দেখিলে বৰ দুখ লাগে দেও। তেনেই শেঁতা পৰি গ'ল। কান্দি কান্দি চকুবোৰ ওৰফুল যেন হৈছে। বাক, মই এতিয়া আহিলোহে। মোৰ কাৰণে বেলিৰ পোহৰ, ধুনীয়া আকাশ সকলোৱে বাট চাই আছে নহয়।”

চিৰিছ টটাভুকুটাকৈ জুপিটাৰৰ কাষ পাই ক'বলৈ ধৰিলে—“মোৰ ছোৱালীজনী কোনে ক'ত লুকুৱাই থৈছে, মই সকলো ওৰ পালোঁ। এতিয়া তাইক মোৰ ওচৰলৈ আনি দিয়া। মই তাইক পালেই, পৃথিৱী আকৌ শস্যেৰে সেউজীয়া হ'ব। মানুহে দুবেলা দুমুঠি পেট ভৰাই খাবলৈ পাব।”

চিৰিছৰ দুখ দেখি আৰু ভোকে-লঘোনে শুকাই চিৰিচটা যেন হোৱা মানুহবোৰৰ কথা ভাবি জুপিটাৰৰ বুকু পুৰিবলৈ ধৰিলে। তথাপিও নিজৰ মনৰ ভাব প্ৰকাশ নকৰি তেওঁ ক'লে—“তোমাৰ জীয়েৰ পৃথিৱীলৈ উলটি আহিব পাৰে, যদিহে তাই প্লুট'ৰ দেশত একোটিকে মুখত দিয়া নাই।”

কথাষাৰ শুনি আনন্দত উত্ৰাল হৈ দেৱী পোনচাটেই পাতাল পালেগৈ। পিছে, প্ৰছাপিনে ইমান দিনে একোকে খোৱা নাছিল যদিও, সেইদিনাখনহে ছটা ডালিমৰ গুটি মুখত দিছিল। এতিয়া তাৰে এটা এটা গুটিৰ ধাৰ শুজিবলৈ বছৰি একোমাহকৈ পাতালত থাকিবলৈ যাব লগীয়াত পৰিল।

এতিয়া বছৰৰ ছমাহ প্ৰছাপিন পাতালত থাকে। যিদিনাই তাই পাতাললৈ যায়, সেই দিনাৰপৰাই চিৰিছে ক'ববাত

মুখ লুকোৱাই কান্দিবলৈ আৰম্ভ কৰে। পৃথিৱীখনো বেজাৰেৰে পূৰ্ণ হয়। গছৰ পাতবোৰ তললৈ সৰি পৰে। ধুনীয়া ফুলবোৰ চকুত বাঁটি দিবলৈও নোহোৱা হয়।

খেনোৱে আকৌ কয়, প্ৰছাপিন নিজেই হেনো বসন্ত কাল। তাই নেথাকিলেই পৃথিৱীখন মৰুভূমিৰ দৰে খৰাং আৰু আহি পালেই আকৌ মনোহৰ হৈ পৰে। পৃথিৱী ফুলেৰে বমক্জমক্ হয়; চবাই-চিৰ্কাতিৰ মাতেৰে বজন্ জনাই যায়; ঋতুৰাজ বসন্তই প্ৰকৃতিৰ গাত সৌন্দৰ্য্যৰ পৰশ বুলাই দিয়ে।

চিকাৰী বাণীৰ শাওপাত

চুটি-মুটি ব্যাধৰ সাজটো পিন্ধি, এজাক গাভৰু লগত লৈ ডায়েনাই বনে বনে চবাই-পলু মাৰি ফুৰে। কিন্তু বাছক-বনৌয়া কপহী নহলে ডায়েনাৰ চিকাৰৰ লগৰী হবলৈ আশা কৰাটি দুৰাশা। কাৰণ উৰি-বাওঁ-পখিলা, ধুনতী নহলে আনেৰে আকৌ চিকাৰী গাভৰু ডায়েনাৰ বাহি আহিলেহে হৈছে! চিকাৰ কৰি কৰি যেতিয়া ভাগৰ লাগেগৈ, তেতিয়া গছৰ ছাঁ আৰু জাঁব-বেৰ থকা জুৰিৰ পাতত জিৰণি লয়। তাতে পানীত থকা শিলত বহি, লৰি লৰি ঘামত তিতা হাত-ভৰি বোৰ ধোৱে আৰু শীতল পানী দুচলু খাই কোমল ঘাঁহনিৰ ওপৰত দীঘল দি দি পৰে। এই গাভৰু চিকাৰীহঁত জিবোৱা গছে-বেৰা নিজান ঠাইত ভৰি দিবলৈ কোনেও সাহ নকৰিছিল।

এক্টিয়ন নামে আছিল এজন ডেকা। চবাই-পলুৰ পিছে পিছে হাবি-বন চ'লাথ কৰি ফুৰাই আমাৰ ডেকাৰ জীৱনৰ যেন এটা মহৎ কাম। এক্টিয়নৰ কুকুৰকেইটাও বৰ দাইল। কেনেবাকৈ হৰিণাৰ গোক পালেই সিহঁতে তাক বগবাই নেপেলায় মানে নেৰিছিল।

এদিনাখন বহুতপৰ হাবিয়ে হাবিয়ে লৰি এক্টিয়নৰ শৰীৰ ভোকে-ভাগৰে জৰ্জৰিত দিব লগীয়া হ'ল। জিৰাবৰ কাৰণে এডোখৰ ঠাই বিচাৰি ইফালে-সিফালে চকু ঘূৰাই চাওঁতেই তেনেই কাষৰতে বোৱঁতী পানীৰ কলকলনি শুনিবলৈ পালে।

পানীৰ শব্দ অহাৰ ফালে ঠাহ খাই থকা গছৰ ডাল কেইটা-মান অন্তৰাই কেইখোজমান গৈয়ে তেওঁ ভৰি দিলেগৈ নৈৰ পাৰৰ সেই মুকলি ঠাইডোখৰত। দেখিলে, ডায়েনাৰ লগৰী-হঁতে বননিত বহি-শুই জুৰ লৈছে। ঠিক সেই সময়তে চিকাৰী বাণী পানীলৈ নাগিব খুজিছে। হঠাতে ডেকা এজন দেখি বাণী থমকি বল। খং আৰু লাজত মুখ বঙা-কলা পৰিল। চিঞৰি চিঞৰি কলে, “মৃত্যুৰ বশৱৰ্তী নব-মনিছ হৈ কোনটো সাহেবে তই মোৰ এই গুপ্ত ঠাইলৈ আহিছ? এইটো ঠিক জানিবি, আজিয়েই তোৰ আইধা পৰিল। তই আৰু কেতিয়াও মানুহৰ সমাজলৈ ঘূৰি গৈ আমাক এনেকৈ দেখাব কথা কৈ মালিহা মাৰিবগৈ নোৱাৰ।”

বিজুলী-চেৰেকনিৰ মাতেৰে ডায়েনাই এই কেইআষাৰ কথা কৈ ডেকাৰ মুখলৈ কেইটোপালমানহে পানী মাৰি পঠিয়ালে, তাতেই মহা অঘটন ঘটিল। চিবকুমাৰী ডায়েনাৰ ঠানুৱা শৰীৰ আৰু দুৰ্বাসা মুনিৰ নিচিনা উগ্ৰ খং দেখি এনেয়ে এক্টিয়নক বাঘ-মোৰে ধৰা যেন কৰিছিল। এতিয়া আৰু কিবা এআষাৰ কব খুজিও কবলৈ মুখ মেলিব নোৱাৰা হল। চাই থাকোঁতে থাকোঁতেই চিকাৰী ডেকা হৰিণ এটা হৈ পৰিল। ভয়ে-বিদ্ৰোহে নিজৰ শৰীৰটোলৈ বাৰে বাৰে চাবলৈ ধৰিলে। তেনে হৰিণৰ শৰীৰ কিমান দিন দেখিছে! অথচ, নিজৰ দেহা হৈও আজি সি এক্টিয়নৰ একেবাৰেই আচিনাকি। কিহে পালে, কিহে খালে, গুণোতে গাঁথোঁতেই

নিজৰে চিকাৰী কুকুৰজাকৰ ভুকভুকনি দূৰৈত শুনা গল মৰণত শৰণ দি তেওঁ লবিবলৈ ধৰিলে। পিছে, পলাই সাৰিবলৈ নো পাওঁতেই এটা কুকুৰে তাৰ শিংকেইটা দেখা পালে। কুকুৰটোৱে কুকুৰৰ দোৱানেৰে তাৰ লগৰ কেইটাক সেই বাতৰি দিলে। পিছ মুহূৰ্ত্ততেই গোটেইজাক কুকুৰ হৰিণ-ৰূপী এক্টিয়নৰ ওপৰত জঁপিয়াই পৰিল। মৰোঁ জীওঁ-সোঁ-আধিকৈ বেচেৰা লবিবলৈ ধৰিলে। তীব বেগে হাবিৰ মাজেদি গছ-বন ফালি আগ বাঢ়িছে, কিন্তু শিংকেইটা সৰু সৰু গছৰ মাজত জোঁপোটা খাই লাগি ধৰিল। একৰাবলৈ চেষ্টা কৰিলে হয়; কিন্তু সেইদৰে শিং কেইটা একৰাবলৈ টনা জাঁজোৰা কৰোঁতে অৱশ্য হৈ মাটিত পৰিহে গল। লগে লগেই কুকুৰজাক এক্টিয়নৰ গাৰ ওপৰত পৰি বাঁদো-বখলিওৱা দি চিৰাচিৰ কৰি পেলালে।

—:—:—

মকৰাৰ জাল

ভূমধ্য সাগৰে দখিণ দিশ চোৱাই থকা মনোৰম গ্ৰীচ দেশ। দেশখনিৰ গছ-বন, নৈ-নলা সকলোৰে শোভা চালে চকু বোৱা। প্ৰকৃতি আয়েহে যেন নিতৌ তাত সেউজীয়া হাত বুলাই ৰূপতে ৰং চৰাইছে।

সেই মনোৰম গ্ৰীচ দেশৰে এখন মহানগৰীৰ কথা। আৰেক্‌নী নামে তাতে আছিল এজনী নিপুণ শিপিনী। পোনতে আৰেক্‌নীৰ মাক-বাপেক আছিল ডাল-দৰিদ্ৰ। কোনো মতে দিন যক কাপোৰ নাফাটক কৰি পেটে-ভাতে মাখোন এমুঠি খাই থাকে। সিহঁত আছিল, সেই কাৰণে, পৃথিৱীৰ ভিতৰত সৱাতোকৈ নিমাখিত প্ৰাণী। কৈছোৱেই নহয়, আৰেক্‌নী গাভৰু আছিল নিপুণ শিপিনী। সূতা কটা, কাপোৰ বোৱা, কাপোৰত ফুল-জালী তোলা কামত তাইক কেৱে বলে নোৱাৰিছিল। আৰেক্‌নীৰ এই কামিলা গুণৰ যহত মাক-বাপেকৰ টোকোৰা পজা ধন-ধান আৰু সুখৰ হাঁহিৰে ভৰপূৰ হৈ পৰিল।

আমাৰ কাজী শিপিনী গাভৰুৱে ভেৰাৰ নোমৰ সূতাৰে এনেহে ধুনীয়া ধুনীয়া ঠগৰ ফুল-জালী বাছিছিল, তাই টাকুৰীটো লৈ সূতা কাটোতে এনেহে ৰূপহীজনী হৈ পৰিছিল, যে হিল-দল ভাঙি দেশৰ মানে ডা-ডাঙৰীয়া, বা-বিষয়া, ফা-

ফুকন আৰু আইচু গাভৰুহঁত আহি কাষতে বহি তাই কাম কৰা চাই থাকে। গোটেই গ্ৰীচ দেশতে আবেক্‌নীৰ নাম-যশস্তা মৃগনাভিৰ স্মৃগোন্ধৰ দৰে বিয়পি পৰিল। আবেক্‌নীয়ে বোৱা, আবেক্‌নীয়ে কাজ কৰা কাপোৰ—জা-বাজকুমাৰ, সাউদ-সদাগৰসকলেহে অতি সৰহ ধন দি কিনি। তাইৰ যত তাইৰ মাক-বাপেকে কোটোনাৰে চপোৱাদি ধন-সোণ চপাবলৈ ধৰিলে।

সুখে-সন্তোষেৰেই আবেক্‌নী আৰু মাক-বাপেকৰ দিনবোৰ উকলি গৈছে। আবেক্‌নীৰ মুখ সদায় হাঁহিৰ মোকোৰাৰে পূৰ। মাক-বাপেকৰ আশীৰ্বাদত তাইৰ শিৰ উপচি পৰিল। বুঢ়া-বুঢ়ীয়ে কেতিয়াবা জীৱনৰ দুখে-ভৰা আগছোৱাৰ কথা কৈ হুমুনিয়াহ কাঢ়ে। কিন্তু ভাবে, জীৱনৰ এই বাকী শেহ ছোৱা এনে দৰে ভালে-কালেই যাব। ভাবিলে হব কি? বাঁহৰ এফাল, মানুহৰ একাল। মানুহৰ পৰা দহোমুখে প্ৰশংসা পাই আবেক্‌নী গপত ওফন্দি গঙাটোপটো যেন হ'ল। তাইৰ নাম চকুৰা শিপিনী তিনিও লোকত নহব, এই দস্তই তাইৰ মনত ইমানকৈ শিপাই ললে যে, সেই ভাবৰ বাহিৰে অইন কথাই তাইৰ মনত ঠায়েই নোপোৱা হ'ল। এদিনাখন কথাৰ ছলতে তাই ওফাইডাং মাৰি কৈয়ে পেলালে, “মই যদিও এজনী সামাইন্‌ নব-মনিছৰ ছোৱালীহে, তেওঁ বুলি শিপিনী কামত মিনাৰ্ভা দেৱীয়েও মোৰ লগত ফেৰ মাৰিব নোৱাৰে।

মিনাৰ্ভা দেৱীনো আকৌ কোন জানিছানে নাই? মিনাৰ্ভা হ'ল আমাৰ সবস্বতী আইৰ দৰে গ্ৰীক সকলৰ পুথি-পাঁজি

আৰু জ্ঞানৰ গোসানী। তেৱেঁই আকৌ আমাৰ শ্ৰীচণ্ডী দেৱীৰ নিচিনাকৈ বণ-বিগ্ৰহৰ অধিষ্ঠাত্ৰী দেৱতা। তাৰোপৰি, আজৰি আইৰিৰ সময়তে মিনাৰ্ভা দেৱীয়ে আবেক্‌নীৰ নিচিনা কামো কৰিছিল—কপাহী আৰু উন্‌ সূতাৰ কাপোৰত ফুল-বুটী তুলিছিল। এই হেন কালিকা লগা দেৱীৰ লগত আবেক্‌নীৰ দৰে ভেঁটকলি যেন ছোৱালী এজনীয়ে আকৌ ফেৰিয়াফেৰি কৰিবলৈ যায় !!

দেৱতাসকলে সকলো কথাৰেই সহিব পাৰে; কিন্তু দস্তালি মৰা কথা তেওঁলোকৰ অসহনীয় হৈ উঠে। আবেক্‌নীৰ কথা শুনি মিনাৰ্ভাই পোনতে আচৰিত মানিছিল। পিছত আবেক্‌নীৰ ইমানটো ফিটাহিৰ কি কাৰণ হব পাৰে, তাকে চাওঁ বুলি পৃথিৱীলৈ নামি অহাকে চিৰাং কৰিলে।

যেনে মন, তেনে কাম। তিলেকৰ ভিতৰতে লচপচী মিনাৰ্ভা হৈ পৰিল এজনী স্তম্ভুৰী বুঢ়ী। মূৰত মৰাপাট যেন শুকুলা চুলি। লাখুটিৰ ওপৰত ভিৰ দি হেকেৰ, পেকেৰকৈ খোজ পেলালে; যেন ভৰি চলাব নোৱাৰা আলৰ অৱস্থাহে।

আবেক্‌নী বহি আছে সূতা কাটি কাটি ঘৰৰ নিজ খোঁটালিটোত। চাৰিওকাষে তাইৰ ফোপঘহী-বঙাইৰ কথা একাণ-পতীয়াকৈ শুনি হয়ভৰ দি মূৰ লবাই থকা তাইৰ উপাসকৰ জুম। সোঁতোৰা-মুঠ মিনাৰ্ভাও বহকহি সেই জুমৰ মাজতে। আবেক্‌নীৰ মুখ নিজৰ প্ৰশংসাত লাওপাত-কচুপাত। খৰিকাত

খৰিকা বটাই কাণৰ বিন্ধা ডাঙৰ কৰাৰ দৰে, কথাত কথা বাঢ়ি গৈ, তাই যে মিনাৰ্ভাতকৈও বোৱা-কটাত একাঠি চৰা, সেই কথা ওলাল।

এতেপৰে নিতাল মাৰি থকা আমাৰ বুঢ়ীৰ ফটা মুখ ইমানতে মেল খালে। আবেকনীৰ কানত আলফুলকে হাত বুলাই মাত লগালে, “মোৰ আই, মোৰ সোণকণি, এই বুঢ়ীয়ে সংসাৰৰ এবুৰি-এঈবা খুন্দা-খুন্দলি খাই এইকোঁচা চুলি পকালো। ইয়াৰ ভিতৰতে বহুত ঠেকিলো, বহুত দেখিলো, বহুত শিকিলো। আইটী, এই পেলনি যোৱা বুঢ়ীৰ কথা শুনা। পিথপীখনৰ কাটনী তিবোতাইঁতৰ মাজত, বোৱনীহঁতৰ ভিতৰত তুমি মহাৰাণীৰ দৰে হৈ থাকা। কিন্তু সোণটী, সেই বুলি দেৱতাৰ লগত নিজক বিজাবলৈ যোৱাটো নুশুৱায় হলে দেই, মই কলো একা। তুমি এতিয়া মোৰ আগতে মিনাৰ্ভা গোসানীক লেটিয়াই যি কেইআষাৰ কথা কল, সেই কিসাৰ শুনিবলৈকে বৰ অকুৰপ হৈছে।—বাক গোসানীৰ ওচৰত যি অপৰাধ লগালা, লগালা আক। গোসানীৰ খেমা বিচাৰ্ব। তেবাই ইবাৰৰ দোষ খেমিবহে খেমিব, এই কথা মই ন দি কব পাৰোঁ।”

কিন্তু ফলে বিপৰীত হ'ল। বুঢ়ীৰ সজ কথা মদগবৰী আবেকনীৰ কাৰণে সাপক গাখীৰ দিয়াৰ দৰে হ'ল। তাইৰ কপালৰ গাঁঠিয়ে ঠোপা পাতিলে, খঙত মুখৰ গঢ় কুন্ধচ হৈ পৰিল। তাইৰ মুখৰপৰা ছটা-মুটাকৈ মাত ওলাল, “কুঠুনী বুঢ়ী, কথা নাই কথা কবলৈ আহিছ, গক পেলাই গা ধুবলৈ আহিছ? পৰ্কিতি

লবিলে মানুহৰ এনেকুৱাই হয় হবপায়। তোৰ মিনাৰ্ভা সতিনায়েৰক পঠিয়াই দিবি, মোৰ লগত এবাৰ তাইৰ শক্তি জুখি চকহি। তেতিয়া তয়ো জানিবি মই সঁচাই কৈছোনে, মিছাই মাতিছো। তাই দেখোন এতিয়াই মোৰ ভয়ত ভগৱন্ত পলোৱাদি পলাই আছে। নহলে ইমান দিনে মোৰ ওচৰলৈ নাহিলহেঁতেন নে?”

বুঢ়ীৰ হাতৰপৰা লাখুটি ডাল সৰি পৰিল। মুখৰপৰা ওলাল, “চা তেনেহলে, আহিল মিনাৰ্ভা।”

চকুৰ পঁচাবতে বুঢ়ী নোহোৱা হ'ল। আবেকনীৰ চকুৰ আগত দিবা জেউতিৰে ঠিয় দি বল সাক্ষাৎ মিনাৰ্ভা গোসানী। কোঠাত থকা সকলোটিয়ে মাটিত পৰি গোসানীক সেৱা জনালে, পাৱত পৰি কাকূতি কৰিলে। কিন্তু আবেকনী?

আবেকনীৰ মূৰ এধানিকে দৌ নাখালে। তাইৰ মুখত ভয়-শঙ্কাৰ একণি চিনো কোনেও দেখা নাপালে। মূৰ্খৰ দৰে, অহঙ্কাৰীৰ দৰে, তাই মিনাৰ্ভাক মাতিলে বগ দিবলৈ।

আক এটি কথাও খবচ নকৰাকৈ সেই দেৱতা আক পথালি-চকুৱা মনিহৰ ছোৱালীজনী দুখন তাঁতৰ পাটত বহিল। মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে গবকাৰ ঘট ঘট, বাঁচৰ চট চট, মাকোৰ চৰট চৰট শব্দ উঠিল দুয়োখন শালৰপৰা। চুলিৰ আগত জীউটো বান্ধি কোঠাৰ মানুহবোৰ ভেলেঙা লাগি ঠিয় দি চাই ব'ল। দেহী ঐ, কি বা হয়, কি বা নহয়। সকলোৰে অৱস্থা—ফাট দিয়া বস্তুমতী, পাতালে লুকাওঁ।

.... আগত দিব্য জেউতিৰে ঠিয় দি ব'ল
সাক্ষাৎ মিনাৰ্ভা গোসানী।

ঘট ঘট, চট চট, চবট চবট—গৰকা, বাঁচ, মাকোৰ মাতৰ
উখল-মাখল লাগিল।

চাই থাকোঁতেই মিনাৰ্ভাৰ তাঁতৰ তোলোঠা ঘূৰিল। কাপোৰৰ
মাজ ভাগত তাহানিৰ দেৱতাই যুজ কৰা বগৰ ছবি ওলাল।
চাৰিও কাষৰত আকৌ দেৱতাৰ দ্ৰোহ আচৰা নব-মনিছৰ
কি দশা হয়, তাৰ চিত্ৰ ফুটি উঠিল। এতিয়া আক কাবো
বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল, আবেক্‌নীক গোসানীয়ে সামৰিবৰ
উপক্ৰম হৈছে।

ইফালে বেচেষী আবেক্‌নীও উজুটিত পৰি মৰা বিধৰ প্ৰাণী
নহয়। তাইৰ গাল বঙা পৰিবলৈ ধৰিলে। উশাহ-নিশাহ
ঘন হৈ আহিল। তাইৰ পাঁজি-সেৰা যেন আঙুলি কেয়োটি
বতাহত টপা-কলি লৰাব দৰে খৰকৈ লৰিবলৈ ধৰিলে। তাইৰ
কাপোৰৰ চৰাইবোৰৰ উৰণীয়া পাখিৰ চট্‌চটনি যেন কাষৰত
ঠিয় হৈ থকাসকলৰ কাণত পৰিল। তাইৰ কাপোৰৰ পানীৰ
চোৱে যেন গোটেইখন খলক্‌ লগালে সাগৰৰ পাৰৰ গৰাত
খুন্দিয়াই খুন্দিয়াই। ডাৰববোৰেও যেন সঁচাসঁচি আকাশৰ ওপৰে
ঢাপলি মেলিলে। কিন্তু তাই কিহৰ চিত্ৰ তুলিলে, ক'ব পাৰা?
প্ৰত্যেকটো চিত্ৰই যেন ক'লে, দেৱতাবো ভুল হয়।
হায়, আবেক্‌নী!

আবেক্‌নীয়ে মাকো থৈ দেৱীৰ ফালে মুখ ঘূৰাই চালে।
পিটকলি ছোৱালীজনীৰ দস্তালি দেখি যদিও খঙৰ ভমকত মিনাৰ্ভা
ভমোময় হৈ আছিল, তথাপি তেওঁ সৈমান হৈ ক'লে, অঁৰিয়া-

অঁৰিত আবেকনীয়েই জিকিল। কিন্তু এইদৰে সৈমান হব লগীয়া হোৱাত গোসানীৰ খং এগুণৰ ঠাইত হ'ল তিনি গুণ। মিনাৰ্ভাৰ খঙে-বাগে উতলি থকা মুখখন দেখি হঠাৎ আবেকনীৰ চেতনা আহিল, দেৱতাৰ লগত ফেৰ মাৰি তাই কি মহাভুলকে নকৰিছে! কিন্তু নিজৰ মূৰ্খতা বুজি অনুতাপ কৰিবৰ কাৰণে এতিয়া আৰু সময় ক'ত? ইয়াকেই কয়, খঙত পেট কাটি ছমাহলৈ শুকনী খোৱা।

মিনাৰ্ভা গোসানীয়ে শালৰপৰা আবেকনীৰ কাপোৰখন আজোৰ মাৰি আনি চিৰাচিৰ কৰি ফালি পেলালে। নিজৰ শালখনৰ পৰা নাকোটো হাতত লৈ দেৱীয়ে আবেকনীৰ মূৰত তিনিটা মাৰ মাৰিলে।

আবেকনীও আকৌ শুদাশুদি বিধৰ ছোৱালী নহয়। তাইৰ যেনে অহঙ্কাৰ, দেৱতাৰ হলেও এনে অতপালি সহি থকা টান হৈ পৰিল। মজিয়াত পৰি থকা ডোল এডাল হাতত তুলি ললে। তাইৰ লাজ-অপমানৰ ওৰ পেলাবলৈ সেই ডালেৰে ফাঁচ লৈ মৰিলেইহেঁতেন। পিছে, মিনাৰ্ভাইহে জানিবা তাইক ধৰি ৰাখিলে।

গোসানীয়ে কলে, “মূৰে ভৰি কঢ়া ছোৱালী, তই মৰিব নেলাগে। এতিয়াৰপৰা তই এডাল সূতাত ধৰি ওলমি থাকিবি; আৰু বংশ অনুক্ৰমে তোৰ ঘৰৰ সকলোৰে সেই একে শাস্তিয়েই হ'ব।”

কথা আষাৰ কৈ উশাহ সলাবলৈ নৌ পাওঁতেই আবেকনীৰ চুলিবোৰ ডালি ডালি হৈ সৰি পৰিল। মূৰটোও হৈ পৰিল ইমান সৰু যে, শৰীৰটো তাৰ তুলনাত ঠাৰিত লাগি থকা বঙা-লাওটোৰ লেখীয়াকৈ বৰ এটা যেন লগা হ'ল। শৰীৰটোও অৱশ্যে আগতকৈ বহুতো সৰু হ'ল। তাইৰ পাঁজি-সেৰা যেন আঙুলি গুচি কুন্ধচ মকৰাৰ ঠেং হৈ পৰিল। তাই সূতা এডালত ধৰি ওলমি আগৰ দৰে সূতা কাটিয়েই থাকিল।

ভূমধ্য সাগৰৰ বুকত কত চোঁ উঠিল, কত চোঁ মাৰ গ'ল। কিন্তু সেই কাজী কাটনী, বোৱনী, শিপিনী আবেকনী গ'ল ক'লৈ? ঘৰৰ আওহতীয়া চুকত আজিও তাই মকৰাৰ বেশে সূতা কাটি কাটি, জাল বৈ বৈ, তাইৰ পূৰ্বৰ জনমৰ অপৰাধৰ পৰাচিত লাভ কৰিব লাগিছে।

প্ৰতিধ্বনিৰ জন্ম

প্ৰতিধ্বনি দেখিছানে ?

বহুতেই চাৰিটা প্ৰশ্নটো শুনি উচাপ্ খাই উঠিব। প্ৰতি-
ধ্বনিও আকৌ দেখে ! আমি সৰুতে দিখো নৈৰ বালিৰপৰা
কাৰবাক চিঞৰি মাতিলেই সিপাৰৰ গৰাৰপৰা কোনোবাই
শিঞৰি দিছিল। কোন দুফটই শিঞৰিছিল বাক ?—প্ৰতিধ্বনিয়ে।
শিৱসাগৰৰ শিৱ-দ'ল, জয়সাগৰৰ জয়-দ'ল চাবলৈ গৈ, ভিতৰ
সোমাই, অলপকৈ কথা এটা ক'লেই, চাৰিওফালৰ বেৰৰপৰা
কোনোবাই ফুচ্ ফুচাই শিঞৰি দিছিল। ই আকৌ কি কথা !
বেৰৰো কথা কবৰ শক্তি আছে নেকি ?—নহয়, সেয়া প্ৰতি-
ধ্বনিহে। তেনেহলে প্ৰতিধ্বনিক দেখা নাপাওঁ কিয় ? এই
দৰে সদায় লুকাই থাকি মানুহৰ কথায় কথায় শিঞৰাটো তাইৰ
ভাল কথা হৈছে জানো ?—প্ৰতিধ্বনি অশৰীৰী, এটা মাত
মাত্ৰ।

আজি প্ৰতিধ্বনি অশৰীৰী মাত এটা মাথোন। এদিন
কিন্তু প্ৰতিধ্বনি আছিল এজনী ৰূপহী অপেছৰা। আন অপে-
ছৰাৰ দৰে তায়ো এদিন নিজান বনত হাঁহি আৰু গীতৰ
খলক তুলিছিল ; তাইৰ নাচোনৰ সময়ত নেপূৰৰ শব্দত গছ-
লতা নাচি উঠিছিল। নামটি তেতিয়া তাইৰ আছিল ইক'।
দেহী ঐ ! এনেজনী লাহতী অপেছৰানো কেনেকৈ অশৰীৰী

হ'ল ? তাইনো নগৰত কি জগৰ লগালে যে এনে বিলাই
হ'ল ?—তাইৰ জগৰৰ ভিতৰত এয়ে যে তাই আছিল বৰ
কথা-চহকী ভল্ ভলীয়া। তাই এনে বং লগাই কথা কব
পাৰিছিল যে তাইৰ সাধু শূনি লোকে কাম বন পাহৰি ব' লাগি
শূনি থাকিছিল।

কোনোদিনাখন দেৱতাৰ ৰাণী জুন'য়ো পৃথিৱীলৈ নামি
আহি ইক'ৰ সোৱাদ লগা সাধুবোৰ শূনি শূনি সময় নিয়াই-
ছিল। এদিনাখন পিছে, জুন'ই ভাবি পালে, জুপিটাৰক সমুষ্টি
কৰিবলৈহে ইক'ই সাধু কথাৰে ৰাণীক তেনেকৈ ভোল নিয়াই
থয়। কাৰণ, অনেক সময়তে জুন' কাষত থকাত জুপিটাৰে আমনি
পাইছিল আৰু তেনে সময়ত ৰাণী আঁতৰি গ'লেই যেন তেওঁ
সকাহ পায় !

ইক'ৰ আচল মতলব ধৰা পেলাব পাৰি জুন'ৰ খং চুলিৰ
আগ পালেগৈ। যি গুণৰ বলত ইক'ই বৰ বচকীজনী
বোলাইছিল, সেই মিঠা কথা কব পৰা শক্তিকণ মুহূৰ্ত্তেকতে
দেৱ-ৰাণীয়ে শাও দি নোহোৱা কৰিলে। এতিয়া আৰু ইক'ই
সমূলিকৈ কথা কব নোৱাৰা হ'ল ; মাথোন আনৰ কথাৰ
শেষৰ শব্দটো শিঞৰিব পাৰে।

নাৰ্চিছাছ্ নামে আছিল এজন ডেকা। সি দেখাত যেনে
কাৰ্ত্তিক যেন শূৱনী, গাৰ বলতো আছিল সেইদৰে আগ-বগুৰা।
যেয়ে তাক এবাৰ দেখিছে, সেয়ে ভাল পাইছে। কিন্তু সেই
ধুনীয়া, বলী ডেকাজনৰ হিয়া এখন যেন নাছিল ! নিজৰ
বাহিৰে আন কাকো নাৰ্চিছাছে ভাল নাপাইছিল।

এদিন নাৰ্চিছাছ্, এখন হাবিত কেইজনমান লগৰীয়াৰে ঘূৰি ফুৰিছে। বাটতে এপাহ বনৰীয়া ফুল ধুনীয়া হৈ ফুল থকা দেখি ছিঙিব খোজোঁতেই তাৰ লগৰীয়াহঁত কেনিবা আগ বাঢ়ি গ'ল। নাৰ্চিছাছ্ অকলশৰীয়া হ'ল। লগৰীয়াহঁতক বিচাৰি অলপ দূৰ গৈয়ে নাৰ্চিছাছ্, ইক' থকা হোলোং গছজোপাৰ তল পালেগৈ। তাক দেখা মাত্ৰেই ইক'ৰ প্ৰেম সম্পৰ্জিল; হাবিয়ে হাবিয়ে নাৰ্চিছাছ্ৰ পিছে পিছে খোজ ললে। দুআষাৰ কথা কবৰ কাৰণে তাইৰ মন উত্ৰাৱল হ'ল। কিন্তু হয়! ইক'ই যে এতিয়া কথা কব নোৱাৰে!

নাৰ্চিছাছে লগৰীয়াহঁতক বিচাৰি চাপৰলৈ ওলমি থকা গছৰ ডালবোৰ হাতেৰে ঈতৰাই বাট উলিয়াই উলিয়াই গৈছে। ইক'ই হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে নাৰ্চিছাছ্ৰ পিছ লৈছে। এনে গতেৰেই বহুত সময় গ'ল।

শেহান্তৰত নাৰ্চিছাছে বাটৰ উৱাদিহ নোপোৱা হ'লগৈ। কি কৰিব, উপায় নাপাই শূইনলৈ চাই মাত লগালে, “কোনোবা আছেনে ইয়াত?” ইক'ই পুত্ৰকৈ গছ এজোপাৰ আঁৰত লুকাই টুপ কৰি মাত দিলে, “ইয়াত!”

নাৰ্চিছাছে ভাবিছিল সেই নিজান হাবিত তেওঁৰ বাহিৰে আন কোনো নাই। কোনোবাই মাত লগোৱা শুনি আচৰিত হ'ল। চাৰিওফালে চালে। কাকো নেদেখি আকৌ মাতিলে, “এইফালে আই।” ইক'য়ো মাতিলে, “আই।”

ডেকা দোধোৰমোৰত পৰিল। চকুৰে কাকো দেখিবলৈ নাই। অথচ তাৰ প্ৰতি আষাৰ কথাৰ উত্তৰ দিছে কোনোবাই, তাকো তেনেই কাষৰ পৰাই! সি মাত লগাই, নানা প্ৰশ্ন সৃষ্টি ইফালে-সিফালে ঘূৰিলে। ইক'ই প্ৰত্যেক কথাৰে একোটা সমিধান দিলে। কিন্তু দেখা দিবলৈ তাইৰ সাহ নহ'ল, জানোচা সেইদৰে শিঞাৰ বাবে নাৰ্চিছাছ্ৰ খং উঠে। ইফালে আকৌ দেৱতাৰ শাওপাতৰ হেতুকে তাই নিশিঞাবিও নোৱাৰে। বেচেৰী!

নাৰ্চিছাছ্, অতিপাত অধৈৰ্য্য হ'ল। ক'লে, “দেখা দিয়া-চোন, দেখা নিদিয়া কিয়?” ইক'ই বংমনে কথা আষাৰ সমিধান দি গছজোপাৰ আঁৰপৰা ওলাই নাৰ্চিছাছ্ৰ ফালে লব দিলে।

তাই নাৰ্চিছাছ্ৰ নিচেই কাষ পালেগৈ। কিন্তু হিয়াৰ চেনেহ বুজাবলৈ যে তাইৰ জিভা দোবোল নাখায়! তাই ভাবিলে, নাৰ্চিছাছ্ৰ ডিঙিত সাবটি ধৰি তাইৰ মনৰ কথা বুজাব। কিন্তু আমাৰ ডেকাৰ সেই কথা পছন্দ নহ'ল। কোনোবাই তাৰ ওচৰত প্ৰেম নিবেদন কৰিব, এই কথা তাৰ সহ্য নহয়। সি ইক'ক ঠেলা মাৰি থৈ উচাট্ মাৰি হাবিৰ মাজত সোমালগৈ।

বেচেৰী ইক'ৰ হিয়া নাৰ্চিছাছ্ৰ নিমৰমিয়াল আচৰণে তেনেই মুজুৰা পেলাল। তাই হুমুনিয়াহ কাঢ়ি, চকুলো টুকি বেজাৰ কৰি, হাবিৰ মাজত মুখ লুকোৱাই ব'ল। সেই

নিমৰমিয়াল ডেকাৰ কথা ভাবি তাইৰ হিয়া দহিবলৈ ধৰিলে। তাইৰ দুখৰ ওৰ নপৰা হ'ল। দিনে-নিশায় তাই কান্দিছে কান্দিছে; তথাপি তাইৰ হিয়া নাপাতলিল। অন্ নামেৰে এটা খুদ-কণো পেটলৈ নগ'ল। মুখৰ বৰণ শেঁতা পৰিল। শৰীৰ শুকাই সোণৰ খৰিকা যেন হ'ল। সবশেষত তাইৰ দেহাটো একেবাৰেই লোপ পালে। মাতটোৰ বাহিৰে ইক'ব একোৱেই নোহোৱা হ'ল।

সেই তেতিয়াৰেপৰা ইক' হাবি-বননিৰ আঁৰত লুকাই থাকিবলৈ ধৰিলে। আজিলৈকে কোনেও তাইৰ লাহৰী-লুহৰা হাত দুখনিৰ ছাঁটো পৰ্য্যন্ত দেখা পোৱা নাই। কিন্তু আজিও তাইৰ মাতটো পৰ্ব্বতৰ গৰাত লুকাই আছে। আজিও কোনোবাই ডাঙৰকৈ কথা ক'লে মাতটোৱে কথাষাৰৰ সমিধান দিয়ে।

—:—:—

প্ৰতিবিম্বৰ ভালপোৱা

যি নাৰ্চিছাছে ইক' হেন ৰূপহীৰ ভালপোৱা ভৰিৰে ঠেলি আঁতৰি গ'ল, সেই নাৰ্চিছাছ এদিন নিজৰ ভালপোৱাতে নিজে মগন হ'ল।

কথিত আছে, নাৰ্চিছাছৰ জন্ম হোৱাৰ পিছতে মাকে তাক কোলাত লৈ এজন দৈৱজ্ঞৰ কাষ পালেগৈ। সুধিলে, কেঁচুৱাটো বয়সলৈকে জীয়াই থাকিবনে নাথাকে? গণি-পঢ়ি চোৱাৰ পিছত দৈৱজ্ঞই ক'লে, “যদি সি নিজকে চিনি নাপায়, তেনেহলে থাকিব পাৰে।” কথা আষাৰৰ সাৰ-মৰ্ম তেতিয়া কোনেও টং কৰিব নোৱাৰিলে। কিন্তু এতিয়া আমি জানিম, কেনেকৈ নাৰ্চিছাছে নিজকে চিনি পাই জীৱনৰ ওৰ পেলালে।

চবাই-পছ মৰাৰ দৰে ডেকা নাৰ্চিছাছৰ আহ্লাদৰ কাম অইন একো নাছিল। পুৱাৰপৰা নিশা এডোখৰলৈকে কাণত কাফাঁই আৰু কাঁড় এবোকোচা পেলাই লৈ হাবিয়ে-বননিয়ে পিট্‌পিটাই ফুৰাই তাৰ স'জ।

এদিনাখন এটা পছৰ পিছে পিছে এবেলামান পৰ ঢপলিয়াই ঢপলিয়াই ফুৰাৰ ফলত ভাগবত, উত্তাপত নাৰ্চিছাছৰ শৰীৰ তেনেই জঞ্জলিত দিলে। সি হাবিৰ মাজৰ, গছৰ ছাঁৰে আবৰা এটুকুৰা শীতল ঠাইত লুকাই থকা এটি নিজৰ কাষ চাপিল।

নিজৰাটিৰ দোঙা বান্ধি থকা পানীডৰা আছিল ফটিকৰ দৰে নিৰ্মল। নাৰ্চিছাছে পানী খাবলৈ মুখখন হাওলাইছে;

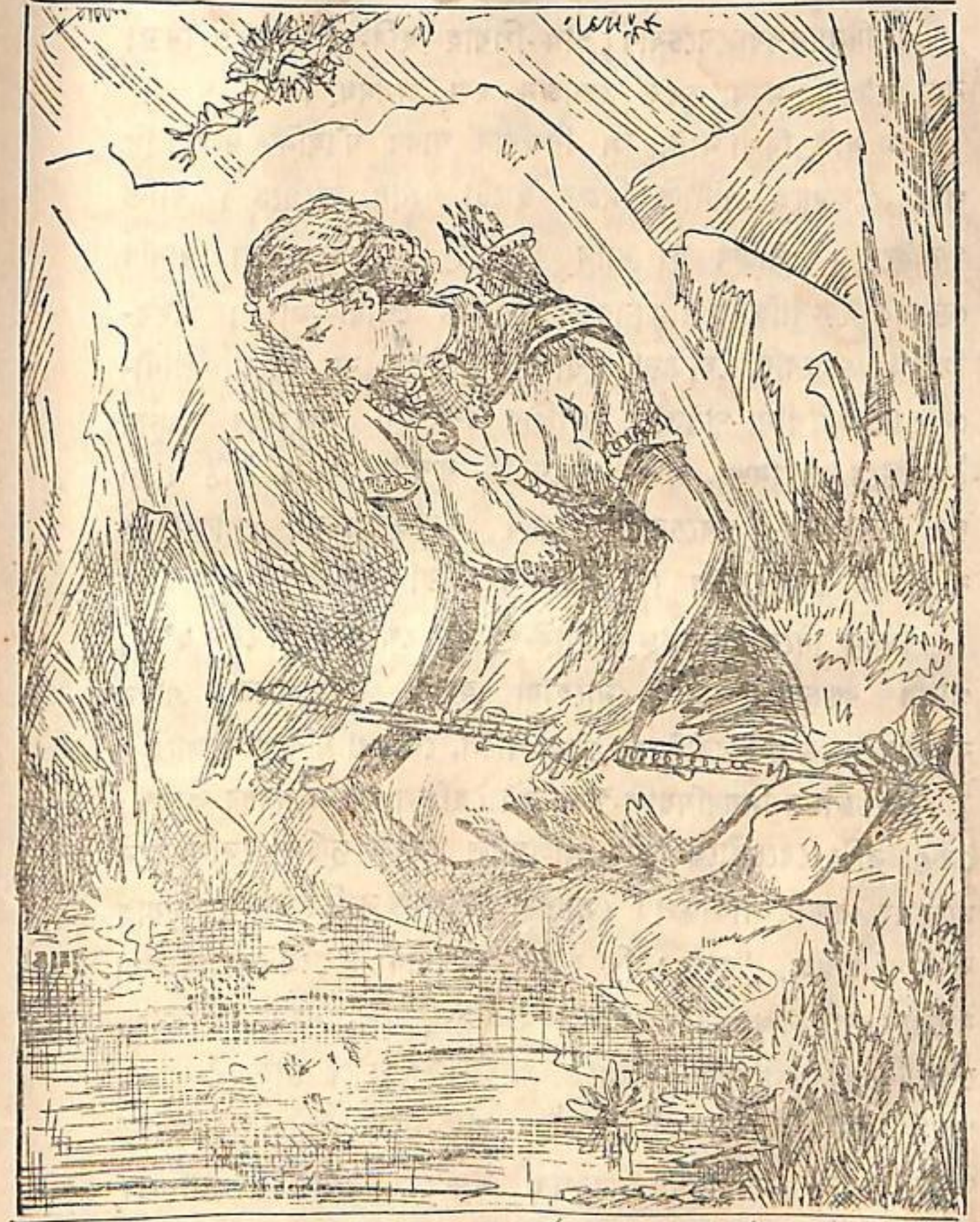

এনেতে পানীত এখন আটক-ধুনীয়া মুখ দেখি চকু খাই উঠিল। যিমানে সি মুখখনলৈ ঘূৰি ঘূৰি চালে সিমানে মুখখন অধিক ধুনীয়া দেখিবলৈ ধৰিলে। চাওঁতে চাওঁতে নাৰ্চিছাছ পৰিল ভালপোৱাৰ জালত! কিন্তু সেই ভালপোৱা হ'ল নিজৰ প্ৰতিবিস্মৰ প্ৰতি !!

পানীৰ মনোমোহা প্ৰতিবিস্মৰটিলৈ চাই নাৰ্চিছাছে মৰম লগাই কথা ক'লে। পানীৰ ভিতৰৰ পোৱাল-বঙা ওঁঠ দুটিয়ে একে কোমলতাৰে যেন উত্তৰ দিবলৈ যত্ন কৰিলে। নাৰ্চিছাছে মিচিকিয়াই হাঁহিলে। পানীৰ সেই ভোটা-তৰা যেন চকু দুটিয়েও মিচিকিয়া হাঁহিৰে নিমাত সমিধান জনালে। নাৰ্চিছাছে ঠাৰে-চিঞাৰে প্ৰতিবিস্মৰক মাতিলে। প্ৰতিবিস্মৰো ঠাৰে-চিঞাৰে নাৰ্চিছাছক মাতিলে। নাৰ্চিছাছ মূৰটো চপবাই প্ৰতিবিস্মৰ কাষৰি চাপিল। প্ৰতিবিস্মৰো সেইদৰে নাৰ্চিছাছৰ মুখত মুখ লগাবলৈ চাপি আহিল।

নাৰ্চিছাছে তাৰ চেনেহৰ পাত্ৰক হাতেৰে পৰশ কৰিবলৈ হাতখন আগবঢ়াই দিলে। কিন্তু কি আচৰিত! স্নেহাস্পদ কেনিবা আঁতৰি গ'ল!—পানীত হাত লাগি চোঁ তুলি দিয়াত খেলিমেলি লাগি প্ৰতিবিস্ম নোহোৱা হ'ল। পানীখিনি থিৰ হ'লত আকৌ প্ৰতিবিস্মই দেখা দিলে।

দেহী বেচেৰা নাৰ্চিছাছ! কিমান গাভৰুৱে তাক স্নেহ যাচিছিল। সেই সকলো হেলাবঙে এৰি থৈ এতিয়া সি নিজৰ হাঁটোৰ ভালপোৱাতে মছ-গুল!

.... পানীৰ মনোমোহা প্ৰতিবিস্মৰটিলৈ চাই নাৰ্চিছাছে মৰম লগাই কথা ক'লে ....

সিদিনাবেপৰা বেচেৰাৰ ভোক-পিয়াহ হ'বিল। শয়নত নিদ্ৰা নহা হ'ল। মনৰ দুখত ভোজন হল অসমধ।

দিন নাই, নিশা নাই, সি নিজৰাৰ পাৰৰ ঘাঁহনিত দীঘল দি পৰি একেবাহে পানীত নিজৰ ছাঁটো চাব লাগিছে। বাতি পুৱাইছে। সাজৰ ছাঁ নামি আহিছে। সেইবোৰলৈ আমাৰ ডেকাই কেবাহিকৈও চাবলৈ আজৰি পোৱা নাই। উদয়-গিৰিৰ ওপৰেদি যেতিয়া পুৱাতে এপ'লই বথ ছাড়ে, পানী-দোঙাৰ মুখখনি পুৰঁতীয়া বেলিৰ সোণালি পোহৰেৰে বঙচুৱা হৈ উঠে। নিশা হ'ল, ডায়েনাই কপালি-বথত উঠি যাত্ৰা ছুক কৰিলে; বেচেৰাই নিজৰ কপত-বং-চৰা সৌন্দৰ্য্যলৈ ব' লাগি চাই ব'ল। হিয়া মতলীয়া হৈ উঠিল।

দিনক দিনে নাৰ্চিছাছ, খীণাই-শুকাই খেৰৰ সনি যেন হ'ল। গালৰ বঙচুৱা ভাৱ নোহোৱা হল। শেহান্তৰত এদিন বন-কুঁৱৰী, জল-কুঁৱৰীহঁতে দেখা পালে, বেচেৰা মৰি পৰি আছে।

নাৰ্চিছাছৰ নিমৰমিয়াল স্বভাৱেই হৈছিল ইক'ৰ মৰণৰ কাৰণ। তেও বুলি, বেচেৰীয়ে তাৰ বলিয়ালি আৰু দুৰ্দশা দেখি মনে মনে বৰ বেজাৰ পাইছিল। তেতিয়া হতাশাত নাৰ্চিছাছে হুমুনিয়াহ কাঢ়ি কৈছিল, “হায়! কি হ'ল” অশৰীৰী ইক'ই বেজাৰ সনা মাতেৰে সেই কথাষাৰকে দোহাৰি কৈছিল, “কি হ'ল!” নাৰ্চিছাছে শেহ নিশাহ পেলোৱাৰ আগতে পানীৰ ছাঁটোলৈ চাই কৈছিল, “হায়, ধুনীয়া ডেকা, মিছাতেই তোক ভাল পালো। আজি আৰু বিদায়।” গছৰ আঁৰপৰা ইক'য়ো মেলানি মাগিলে, “বিদায়।”

গ্ৰীকসকলে হিন্দুৰ দৰেই মৃতকৰ শৱ-সৎকাৰ কৰিছিল চিতা-দাহ কৰি। জল-কুঁৱৰী, বন-কুঁৱৰীহঁতেও নাৰ্চিছাছক পুৰি-বলৈ কাঠ-কুঠ গোটাই এখন চিতা সজালে। যেতিয়া সকলো ঠিক-ঠাক হল, কুঁৱৰীহঁতে হাতে হাতে ফুলৰ মালা লৈ চিতাৰ কাষ চাপিল। কিন্তু দেখে, মৰা শটো তাত নাই। তাৰ ঠাইত এপাহি অতি ধুনীয়া ফুল ফুলি আছে। ফুলপাহিৰ মাজখন সোণ-বৰণীয়া। পাহিবিলাক স্নকোমল, বগা। ফুল-পাহি নিজৰাৰ পানী-যুৱলিতে ঠিয় দি পানীত পৰা নিজৰ ছাঁৰ ফালে হাউলি হালি-জালি আছে।

আজিও নিজান বনৰ নিজৰাৰ পানী-যুৱলিত সেই ফুলপাহিক পানীত পৰা নিজৰ ছাঁলৈ চাই থকা দেখা যায়। ফুলপাহিৰ নাম নাৰ্চিছাছ।

—:—

শিলৰ চকুলো

থিব্‌ছ্‌ নামে আছিল এক মহানগৰী। তাৰ বজা-বাণীৰ গজ-হস্তী যেন সাতটি পুতেক আৰু দীপ্লিপু সাতজনী ছোৱালী। বাণীৰ নামটি নায়বী। ধন-জন, ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতিৰ মাজত নায়বীৰ আনন্দ থ'বলৈ কুলায়-পাচিয়ে ঠাই নাই। তাতে আকৌ গজ-গজকৈ সাতোটা লৰা, চিত্ৰৰ-পুতলী যেন সাতজনী ছোৱালী। সিহঁত কেয়োটালৈ বাণীৰ মৰম একোপাচিমান। সিহঁতক মূৰত ল'লেও ওকণিয়ে খায়, মাটিত থ'লেও পকুৱাই পায়! এধানমানি আজৰি-আহৰি পালেই বাণীয়ে সিহঁতৰ লগত কিমাননো ধেমালি নকৰিব, কিমান যে আতৌ-পুতৌ নকৰিব, সিহঁতক কিমানবোৰ সাধু কৈ নুশুনাব। কেতিয়াবা-ক'ববাত ঠেঁহ-পেঁচ পাতিলে কেনেকৈ যদি চকু-পানী এটোপা দেখা দিলে, চুমাৰেই সেইটোপা বাণীয়ে মোহাৰি দিয়ে।

থিব্‌ছ্‌ ডাঙৰ নগৰ বুলিও অতি ডাঙৰ নগৰ। গতিকে বজা-বাণীৰ চিতা-চৰ্চা কৰিব লগীয়া বিষয়ো আছিল নানা তৰহৰ, বাৰ বৰণৰ। পিছে, বাজ্যৰ চিন্তাই যিমনেই মূৰত চলুৱে-চলুৱে তেল-পানী লব লগীয়া নকৰক লাগিলে, লৰা ছোৱালীহঁতৰ হাঁহি-খিকিন্দালি কাণত পৰিলেই বা সিহঁতৰ লাহৰী-লুহৰা হাতৰ এক নিমিষলৈ এটি কোমল পৰশ পালেই ক'ববাৰ চিন্তা ক'ববালৈ পলাই টাপলি মেলিছিল। সেই সময়ত বাণী যেন নিজেই ডেও-ডুপাল পাৰি ফুৰা ছোৱালীজনীহে!

বাণীলৈ প্ৰজাৰ বাঘৰ মান ভয়। সেই বুলি, ভয়ৰ পৰিমাণে কোনেও তেওঁক ভক্তি নকৰিছিল। ইয়াৰ ঘাই কাৰণটোও আকৌ শুনিলে আচৰিত হ'ব। তোমালোকে জানা, ঘৰখনৰ ভিতৰত নায়বীৰ মান মৰমিয়াল ক'তো পাবলৈকে নাছিল। কিন্তু যেই চালে চকু বোৱা বমক্‌জমক্‌ সাজ-পাৰ-পিন্ধি বাণী ঘৰৰ বাহিৰ ওলাল, তেওঁৰ মান গপত-গেলা, থিংখিঙীয়া আন কোনো হ'ব নোৱাৰে। তেওঁৰ এনেহে মদগব্বী মন, তেওঁক দেখিলেই যেন সকলোৱে আঁঠুৰে চুঁচৰি সেৱা ল'ব আৰু ক'ব, “মহাৰাণীৰ সমান চৈধ্য ভুবনত কোনো নাই। মহাৰাণীয়েইহে আচল মহাৰাণী।”

থিব্‌ছ্‌ চহৰত বছৰি বসন্ত কালি এপ'ল'-ডায়েনাৰ মাক লেট'না দেৱীৰ পূজা-সেৱাৰ উছৰ হয়। সেইবছৰো চলতি নিয়ম বাখি চহৰৰ সকলো বুঢ়ী-ঠেৰী, জীয়ৰী-বোৱাৰী গোট খাই হাতত ফুলৰ মালা লৈ পূজাৰ দেউললৈ গৈছে। তিবোতাৰ সমদলৰ শোহত মহা পয়োভৰে মহাৰাণী। গাত জিক্‌মিকাই থকা সোণালি বন-কৰা সাজ। অহঙ্কাৰত মুখ ওফন্দাই ভগা পাচিটো যেন কৰি বাণী দ'লৰ কৰাপাটত ঠিয় হ'লগৈ। দ'লৰ ভিতৰত গোট খোৱা আইসকলে তেওঁৰ ফালে মুখ ঘূৰাই মূৰ দৌৱালে।

নায়বীয়ে হাত দাঙি সকলোকে মনে মনে থাকিবলৈ চিয়াঁৰ দিলে। বাণীৰ ভয়ত যেয়ে য'তে আছিল, ত'তে তাপ মাৰিলে। বেজী এটা পৰিলেও শূন্য হ'ল। মদগব্বী বাণীয়ে মেঘৰ মাতেৰে বলকিবলৈ ধৰিলে, “থিব্‌ছ্‌ৰ তিবোতাহঁত, তহঁতে যি লেট'নাক এৰাবো চকুৰে দেখাকে নাই, সেই লেট'নাৰ পূজাত ইমান

মতলীয়া হৈছইক কিয়? মই সৌশৰীৰে তহঁতৰ চকুৰ আগতে ঠিয় দি আছো। মোৰ ধন নাইনে, মান নাইনে, কি নাই? সেই ধন-মানৰ যহত মই লেট'নাতকৈ ডাঙৰ নহয়নে? মই বাণী; তাই এজনী সামান্য তিৰী। তাইৰ এহাল মাথোন লৰা-ছোৱালী; মোৰ তেনে সাতহাল লহংপহং লৰা-ছোৱালী আছে। মোৰ লৰা-ছোৱালী প্ৰতিটিয়েই এপ'ল'-ডায়েনাতকৈ ধুনীয়া। মই লেট'নাতকৈ অনেক গুণে ডাঙৰ। মোৰ সকলো ধন-দৌলত, আন কি ৰাজ-ক্ষমতাকো যদি হাতৰপৰা কোনোবাই কাঢ়ি নিয়ে, তথাপি লেট'নাৰ সাতগুণ লৰা-ছোৱালী মোৰ থাকিব। যদি কণা ৰিখতাই সিহঁতৰ আধাখিনিও মাৰি নিয়ে, সিমানতো মই লেট'নাতকৈ কেতিয়াও সৰু হ'ব নালাগিব। তহঁতে মোৰ কথা শুন; এই মুহূৰ্ততে লেট'নাৰ পূজাৰ থাপনালৈ পিঠি দে, মালাবোৰ দলিয়াই পেলা। এক মাথোন মোকেই তহঁতে পূজা কৰিব লাগিব।”

বাণীৰ দস্তালি দেখি আটাইৰে গা কঁপিবলৈ ধৰিলে, মুখবোৰ জামৰি গ'ল। হাতৰ মালাবোৰ খহাই থৈ সকলো আমনে-জিমনে ঘৰ-মুৱা হ'ল।

ইফালেদি আকৌ খিৰ্ছৰ তেনেই কাষৰতে থকা পৰ্বত এটাত উঠি লেট'নাই উছৰৰ গতি-বিধি চাই আছিল। বেচেষীয়ে পৃথিৱীত জীয়াই থকা কালত এধানিকে স্মৃথ চাকি চাবলৈ নাপালে দেখি এতিয়া তেওঁক উদ্দেশ্য কৰি গোৱা তুতি-গীত শুনিবলৈ বৰ হেঁপাহ।

নায়বীৰ কাণ্ড-কাৰখানা দেখি লেট'নাৰ মনতে বৰ চোট লাগিল আৰু পোন কোবেই এপ'ল' আৰু ডায়েনাৰ কাষ পালেগৈ। তেওঁলোকে বাণীৰ দস্তালিৰ প্ৰতিকাৰ কৰিবলৈ গাত লৈ মাক্কু নিচুকাই নিজ ঠাইলৈ পঠিয়ালে।

ডাৰবৰ মাজত সোমাই শৰীৰৰ জেউতি ঢাকি এপ'ল'-ডায়েনা খিৰ্ছ পালেহি। খিৰ্ছৰ সাতোজন কোঁৱৰ সাতোটা তেজী ঘোঁৰাত উঠি খেল মাটিত ধেমালি কৰি আছে। এপ'ল'ই এপাটৰ পিছত এপাটকৈ সাতপাট চোকা কাঁড় তুণৰপৰা উলিয়াই সাতোজন কোঁৱৰক ধৰাশায়ী কৰিলে।

কথা বুলিলেই বতাহ। বেয়া বাতৰিৰতে কথাই নাই। সাতোটা কাৰ্তিক হেন লৰা মৰা ভূপাই বাণী বলিয়া হোৱাৰ দৰে হ'ল। যেনে আছিল তেনেই খেল-মাটিলৈ লৰ ধৰিলে। ৰাজ-কুঁৱৰীহঁতেও মাকৰ পিছ ল'লে। মৰা শ কেইটা দেখি “মোৰ বোপাইহঁতকনো কোনে ইমানটো শতুক শালিলি” বুলি নায়বী টাচকৈ মাটিত পৰি গ'ল আৰু চিঞৰত গগন ফালিবলৈ ধৰিলে।

কিন্তু ইমানতো অহঙ্কাৰী নায়বী বইছ্ নহল। দুই হাত জোঁকাৰি জোঁকাৰি চিঞৰি উঠিল, “কাঠ-চিঠীয়া লেট'না,

তই মোৰ ওপৰত ভাল হোৱা তুলিলি। ভাবিছ হ'বলা, ইয়াকে কৰিয়েই তই মোৰ বুকু চুৰমাৰ কৰিব বুলি? এতিয়াও মোৰ সাতজনী ছোৱালী আছে, লেখ-জোখ নোহোৱা ধন-সোণ আছে। তোৰ আছে লাই-লেচাই দুটা লৰা-ছোৱালীহে।”

নায়বীৰ দুখ দেখি পোনতে এপ'ল' আৰু ডায়েনাৰ পুতে উপজিছিল আৰু অলপ অনুতাপৰ ভাবো হৈছিল। কিন্তু যেই নায়বীৰ এই বলকনিবোৰ শুনিলে, দুইবোৰ ধং নুমাৰ খোজা জুইত ঘিউ ঢলাৰ দৰে পুনৰ দুগুণে জ্বলি উঠিল। ডায়েনাই ছপাট বিহ-লগা কাঁড় উলিয়াই ছজনী ৰাজকুঁৱৰীক ককায়েকহঁতৰ লগতে মাটিত শুৱাই দিলে। এজনী মাথোন থাকিল এতিয়া। ৰাণীয়ে তাইক কোলাত লৈ বুকুৰ মাজত চেপা মাৰি পৰি আটাই পাৰি কলে, “হে দেৱতাসকল, এই একেজনী মাথোন ছোৱালী মোৰ বুকু জুৰ কৰিবলৈ ৰাখা।” কিন্তু দেৱতাই সেই মিনতি শুনিবলৈ পোৱাৰ আগতেই ডায়েনাৰ ধেনুৰপৰা সপ্তমপাট কাঁড় এৰা খাই আহিল। ৰাণীৰ কথাষাৰ শেষ হ'বলৈ নো পাওঁতেই নায়বীৰ সেই পেট-মচা নুমলীয়া ছোৱালীজনীক কাঁড়পাটে বুকুৰে-পিঠিয়ে সী ধৰিলে। তাই এবাৰ মাথোন “আই” বুলি মাকৰ ভৰিত লুটি খাই পৰি শেষ বাবলৈ চকু মুদিলে।

সন্তান-সন্ততিহীনা নায়বী মৰা শ কেইটা আগত লৈ ঠৰঙা লাগি বহি পৰিল। বিনাবলৈ মুখত মাত নাই। পলৰ পিছত পল, দণ্ডৰ পিছত দণ্ড, দিনৰ পিছত ৰাতি, আকৌ দিন বাগৰি গ'ল। এদিন সন্তানৰ গোৰত দেউ-ব্ৰহ্মা কাকো নমনা নায়বী সেই মৰা শ কেইটালৈকে একে ঠৰে চায়ে থাকিল। বেজাৰে লাহে লাহে শৰীৰক ঠৰঙাতকৈও ঠৰঙা কৰি আনিলে। গালত জীয়া তেজৰ চিন নোহোৱা হ'ল। সেই একেটা বেজাৰৰ চাৱনিৰে চকু দুটা অচল হৈ ব'ল। নায়বীৰ গোটেই শৰীৰ অহল্যাৰ দৰে শিলত পৰিণত হ'ল। দুচকুৰে দুধাৰি চকুৰ পানী।

বহুত দিনলৈকে সেই শোকৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি একে চিনে একে সাঁচে ভৈয়ামতে আছিল। এবাৰ থিব্ছত ভয়ঙ্কৰ ধুমুহা হৈ শিলডোখৰ বা-মৰলীৰ কোবত থিব্ছৰ কাষৰ পৰ্বতটোত বহুৱাই দিলেগৈ। আজিকোপতি সি তাতে আছে। চাৱনি শক্তি নোহোৱা চকু দুটাৰপৰা এতিয়াও পানীৰ ধাৰ উজৰি নিজৰি বৈ থাকে। নায়বীৰ যেন আজিও দুখ এধানিকে পাতলা নাই।

প্ৰতিমাৰ পাল। জানো প্ৰাণ

—এক—

পাৰ্শ্বাণী প্ৰেয়সী

চাইপ্ৰাছ দ্বীপৰ দক্ষিণ উপকূলত এমেথাছ, বুলিবৰ বন্দবটো। এমেথাছত আছিল এজন পাকৈত শিলাকুটি, পিগ্‌মেলিয়ন। নিজ হাতে কটা শিলৰ মূৰ্ত্তিবোৰেই তেওঁৰ আছিল জীৱনৰ সৰ্ব্বহ। এই শিলাকুটিজনৰ জীৱনত আন আনন্দৰ সামগ্ৰীয়ে ঠাই নাপাইছিল। তেওঁৰ নিখুঁত কামবোৰ দেখি সকলোৱে দহোমুখে শলাগিছিল। কিন্তু সেই শলাগত তেওঁৰ হিয়া ওফন্দি নুঠিছিল। কতজনী যে গাভৰুৱে এই নিপুণ ভাস্কৰক বিয়া কৰি গোৱৰ অনুভৱ কৰিবলৈ নিবিচাৰিছিল! কিন্তু তেওঁ আকৌ তাইহঁতলৈ চকু ঘূৰালেহে হৈছে!

পিছে পিগ্‌মেলিয়নৰ জীৱন-সোঁতত এটা দিন নামি আহিল। সেইদিনা তেওঁৰ ভাস্কৰী-সপোন ভাগিল। মনৰ উলাহ কেনিবা উৰা মাৰিলে। তেওঁ যে অকলশৰীয়া, এই কথা মনত লাগিল ভাস্কৰৰ সেইদিনা। পিছে মনত লাগিল বুলিও অতিপাত বেয়াকৈ লাগিল! ৰাজ-আলিৰ আৰু জাহাজ-শালৰ মানুহৰ সমাগমলৈ সেইদিনা পিগ্‌মেলিয়নে একেবাৰে চাই আছে।

প্ৰতিমাৰ পাল। জানো প্ৰাণ

উনসত্তৰ

চাই থাকোঁতে থাকোঁতে তেওঁৰ এটা ভাব হ'ল, সংসাৰত একমাত্ৰ তেওঁৰ নিজৰ জীৱনটোৱেইহে নিবস, কৰ্কশ, কঠুৰা! হঠাতেই পিগ্‌মেলিয়নৰ থকা ঘৰটো আকাশৰ দৰে শূইন যেন লাগিল। লাহে লাহে এই ভাব বেছি হবলৈ ধৰিলে। এই ধুনীয়া ধুনীয়া, শিলত কটা দেৱতাৰ মূৰ্ত্তিবোৰে তেওঁক কি দিছে? সিহঁতৰ মাজত থাকি পিগ্‌মেলিয়ন যে অকলশৰীয়া!

বেজেকৰা ভাববোৰে শিলাকুটিক বেছি পৰ হেঁচা মাৰি ধৰি ৰাখিব নোৱাৰিলে। ৰাতিপুৱা বেলি উঠোঁতে যেনেকৈ এচাটি সোণোৱালি পোহৰ জাপ মাৰি ভৈয়ামলৈ নামি আহে; ঠিক তেনেকৈয়ে এটি স্বৰ্গীয় অনুপ্ৰেৰণা আহি তেওঁৰ অন্তৰত প্ৰৱেশ কৰিলে। ভাস্কৰে এচপৰা বৰফ যেন বগা মাৰ্ববল লৈ খৰ্খৰকৈ কামত লাগিল। অভ্যাসৰ হাতৰ চালনাত হাতুৰী-বটালী কট্-কট্ কুট্-কুট্‌কৈ চলিল। আকৃতি নোহোৱা শিলে জীৱন্ত হেন হৈ গঢ় লবলৈ ধৰিলে। লগে লগে শিলাকুটিৰ মুখত যেন আপোনা-আপুনি ওলাই পৰিল, “হে প্ৰেমৰ দেৱী, এধানমান অনুপ্ৰেৰণা দিয়া। মোৰ হাতত এনে শক্তি দিয়া, যেন এই শিলৰ পৰাই তোমাৰ গ্ৰহণীয়, তোমাৰ পূজাৰ যোগ্য, এজনী গাভৰুৰ সৃষ্টি হয়।”

কিন্তু পিগ্‌মেলিয়নে তেতিয়াও বুজা নাছিল, ভবা নাছিল, তেওঁৰ সেই সাধনাই সিদ্ধি লাভ কৰিব বা তেওঁৰ প্ৰাৰ্থিত

বৰ লাভ হ'ব। দেৱীয়ে তেওঁৰ মিনতি শুনিলে। শিল্পীৰ হিয়াত এগৰাকী তিলোত্তমা হেন নিকপমা সুন্দৰী কন্যাৰ ছাঁয়া-পুতলা আঁকি দিলে, আৰু সেই ছাঁয়া-পুতলাকে কায়া-পুতলাত পৰিণত কৰিবলৈ হাতত শক্তি দিলে। পিগ্‌মেলিয়নৰ হিয়াৰ সেই ছবিখন মাৰ্ববলৰ গাত ৰূপ লৈ উঠিল লাহে লাহে। লগে লগে শিল্পীৰ প্ৰাণ সেই মূৰ্ত্তিৰ সৌন্দৰ্য্যত উতলি উঠিল। তেওঁ ভে'নাছৰ অনুপ্ৰেৰণাৰ সোঁতত নিজকে এৰি দিলে। কট্ কট্ কট্, কুট্ কুট্ কুট্। হাতুৰী-বটালী যেন আপোন আপুনি চলিল।

পিগ্‌মেলিয়ন নিতৌ উপজি পুৱাতে উঠি, বেলিৰ পোহৰ নোহোৱা নোহোৱালৈকে ওবেও দিনটো একেটি কামকে নিমগন হৈ থাকে। তেওঁৰ মানত বাতিৰ আন্ধাৰ লাগে বৰ নিষ্ঠুৰ যেন। কাৰণ, বাতি আহে মাত্ৰ তেওঁৰ কামত ব্যাঘাত জন্মাবলৈ। দিনৰ সজাগ অৱস্থাৰ সেই মোহিনী মূৰ্ত্তিৰ ভাব-বোৰেই যেতিয়া নিশাৰ সপোন হৈ দেখা দিয়ে, তেতিয়াহে মাথোন শিল্পীৰ অৱ-চেতনা অলপ শান্ত পৰে।

মূৰ্ত্তিৰ কাম সম্পূৰ্ণ হওঁ হওঁ। এদিনা হঠাতে আমাৰ শিলাকুটিৰ মনত খেলালে, তেওঁ বহুত দিন এই মূৰ্ত্তিটোতে নিমগন হৈ সকলো পাহৰি আছে। কথাটো মনলৈ অহা

মাত্ৰকতে তেওঁৰ যেন বৰ লাজ লাগিল। ঠিক কৰিলে, কাইলৈ মূৰ্ত্তিৰ কাম কাতি কৰি থৈ ধনু-কাঁড় লৈ বনলৈ যাব। নতুন দৃশ্য দেখিলে আঁক কামৰ সলনি হলে নিশ্চয়ে মনত নতুন বল পাব। কিন্তু সেই আশা মিছা হ'ল। পিগ্‌মেলিয়নে কলা-ভৱন এৰি বনে বনে ঘূৰিলে হয়; কিন্তু, একোতেই তেওঁৰ মনে শান্তি নাপালে। পছিমৰ বতাহচাটিয়ে সুগন্ধি ফুলৰ সুবতি উকুৱাই দিলেহি। ফুলৰ বুকত বহি বহি, ভুন্-ভুনাই, মো চুহি মো-মাখি মতলীয়া হ'ল। ঘাঁহীৰ কাচিয়ে চপ্‌চপ্‌ কৰি ঘাহানত চিকমিকালে। কিন্তু, গধুৰ মনেৰে পিগ্‌মেলিয়ন ব'ল বহি। তেওঁৰ চকুৰ আগৰ যেন সমস্ত বিশ্ব শিলত পৰিণত হৈ গৈছে! জীৱ-জগতত তেওঁৰ বাবে যেন বস নাই; তেওঁৰ মন-প্ৰাণ সকলো মাৰ্ববলৰ প্ৰাণহীন টুকুৰা এটাত সাঁপি দিছে!!

বেলি বুৰিবলৈ নো পাওঁতেই শিল্পী খব্‌খেদাকৈ ঘৰলৈ ঘূৰিল। বাটে বাটে ভোৰ্‌ভোৰাই ক'লে, “ময়ো যে আৰু ভাল মূৰ্ত্তি! তাইক এৰি থৈ আছিলো কিয় বাক? যদি মই নাথাকোঁতেই, তাই কেনিবা গুচি যায়, তেতিয়া কি হব বাক?”

হঠাতে শিলাকুটিৰ ভাব হল, তেওঁ এটা মূৰ্ত্তিৰ কথা কে তেজ-মণ্ডহৰ মানুহৰ বিষয়ে কোৱাৰ দৰে কৈছে। নিজৰ

বলিয়ালি নিজেই ধবা পেলাই, তিতা-টেঙা লাগি পিগ্‌মেলিয়নে ওঁঠ দুটা বলেৰে কামুৰি ধৰে।

ঘৰ পোৱা মাত্ৰকতে হাতত বটালী লৈ পিগ্‌মেলিয়ন মূৰ্ত্তি কটাত লাগি যায়। খট্, খটাখট্, খট্। খবকৈ বটালী চলিবলৈ ধৰে। মনৰ উছাহত এক মনেৰে পিগ্‌মেলিয়ন কামত লাগিয়েই থাকে !!

ৰাতি তেতিয়াও নো পুৱায়। পাকৈত শিল্পীৰ নিপুণ কাৰিকৰী হাতৰ শেষ পৰশ লাগি মূৰ্ত্তি মূৰ্ত্তিমতী সৌন্দৰ্য্য হৈ উঠে। পৃথিৱীৰে যেন এটি অভিনৱ আশ্চৰ্য্য! সাইলাখ যেন বিশ্বকৰ্ম্মাৰ তিলোত্তমাহে।

মূৰ্ত্তিৰ নিকপমাই এখনি হাত মেলি দিছে যেন শিল্পীক সাৱটি ধৰিবলৈহে। আন খনি হাতত আকৌ সৰ্বো সৰ্বো হোৱা পাহিৰে এপাহি বচোৱাৰ গোলাপ। ওঁঠ দুটি যেন অলপ লৰিছে, কিন্তু হাঁহিব ভাবত নহয়। শান্ত, গম্ভীৰ মুখখনিত যেন মানুহ-অন্তৰৰ চেনেহ লেপি থৈছে কোনোবাই। শিল্পৰ সুন্দৰীৰ ককণ চকু যুৰিয়ে শিল্পীৰ ফালে অবিবল ককণাৰ চাটি বৰষিব লাগিছে! কিযে মনোৰম !!

আক পিগ্‌মেলিয়ন? —তেওঁ উত্ৰাৱল হৈ চিঞৰি উঠিল, “হায় হায় ঐ, কিয়নো বাক মই তোক ৰূপ দি তুলিলো? তয়ে যে মোক শিকালি প্ৰেম-প্ৰীতি কি।

.....মূৰ্ত্তিৰ নিকপমাই এখনি হাত মেলি দিছে.....

আনেও প্ৰেমৰ পাঠ শিকে ভাল ; আৰু ময়ো শিকিছো ভাল ! দেৱতাই প্ৰাণৰ বুদ্ধি সানি সুন্দৰী নাৰীক পঠিয়াই দিয়ে নৰক স্নেহ দিবলৈ । দুৰ্ভগা মইহে নিজ হাতে কটা মূৰ্ত্তি এটাৰ ভালপোৱাকৈ লৈ সম্ভ্ৰষ্ট থাকিব লাগিব । হায়, যদি এই মূৰ্ত্তিটোকে নিখুঁত কৰি লৈ, প্ৰাণ দি লব পাৰিলোহেঁতেন !”

কথা কেইআষাৰ কোৱাৰ লগে লগেই পিগ্‌মেলিয়নে বুজিলে, তেওঁ এটা মিছা আশা মনত পুহিছে মাথোন । ভালেটি সময় শিল্পীক বেজাৰে খুন্দা মাৰি ধৰি স্নিয়মান কৰি থ’লে । শেহত মনটোতে অলপ সান্ত্বনা পালে এই বুলি—তেনে নোহোৱা-নোপজা সৌন্দৰ্য্যৰ মূৰ্ত্তি একমাত্ৰ তেৱেঁইহে দিনে-নিশা চাবলৈ পাব, আনে নাপায় । জানোচা আন মানুহ আহি কেতিয়াবা সেই অমূল্য বস্তুফেৰা ছোৱেণ্ডিয়েই, এই ঈৰ্ষ্যা আৰু আশঙ্কাত তেওঁ কেইটামান বলী মানুহ মাতি আনি মূৰ্ত্তিটো শোৱনী কোঠালৈ নিয়ালে । তাতে জালী কটা দেৱালৰ গাত মূৰ্ত্তিটো আতৌ-পুতৌ কৈ থাপনা কৰিলে । পেৰাবোৰ মুকলি কৰি সৰাতোকৈ দামী আ-অলঙ্কাৰ কেইপদ উলিয়াই আনিলে । কিন্তু সেইবোৰো শিলাময়ী সুন্দৰীৰ যোগ্য নহব বুলি ভাবি, এমেথাছ বন্দৰৰ প্ৰত্যেকজন সোণাৰিৰ সোণৰ শাললৈকে গ’ল । তাত যিমান পালে সোণ,

পোৱাল, মুকুতা, হীৰাৰ আপুৰুগীয়া অলঙ্কাৰ किनि লৈ শিল্পী ঘৰলৈ ঘূৰিল । লোহোৱা-লুহুৰী পছমী হাতৰ ঠাৰিত আঁৰি দিলে থাক আৰু গুলিয়া । পাজিসেবা-বেন হাতৰ দহো আঙুলিত খুৱাই দিলে বস্তি যেন উজ্জ্বল আঙঠি । ফুল-কুমলীয়া ডিঙিটিত মেৰিয়াই দিলে বাছক-বনীয়া মুকুতা খটোৱা হাৰ । কিন্তু ইমানবোৰ আ-আভৰণ পিন্ধাযো শিল্পী কান্ত থাকিব নোৱাৰিলে । প্ৰেমৰ নিবেদন আৰু মধুৰ কৰিবলৈ ৰাতি পুৱাল-নুপুৱালতে ফুলনিলৈ গৈ সুগন্ধি ফুল এবো-কোচামান তুলি আনিলে মূৰ্ত্তিৰ দুটি চৰণত অঞ্জলি দিবলৈ বুলি ।

ভক্তি প্ৰেমৰ আকুল কণ্ঠেৰে শিলাকুটিয়ে শিলাময়ী প্ৰিয়পাত্ৰীক কাকূতি কৰিলে, “হেৰ’ নাৰী সৌন্দৰ্য্যৰ মোৰ সুখৰ সপোন, মই জানো, কিমান ভালকৈ জানো, তোৰ চলৎ শক্তি নাই, কথা কব পৰা শক্তি নাই । কিন্তু আমৰণ মই তোকেইহে ভাল পাম । জীৱন্ত নাৰীৰ লগত জীৱন্ত নৰৰ যি সম্পৰ্ক, তোৰে-মোৰে সেই সম্পৰ্কই ব’ল ।” মূৰ্ত্তিৰ চৰণ তলত কোনোবা চহকী খৰিদাৰৰ বাবে গঢ়া সোণ খটোৱা এধানমান বেদী এখনি থাপিলে । বেদীত সুগন্ধি চন্দন জ্বলালে । সেই জুইত আকৌ আৰবিস্তানৰ পৰা অনা বহুমূলীয়া ধূপ ধূনা চটিয়াই দিলে । শিল্পীয়ে এইদৰে প্ৰিয়

পাত্ৰীৰ চৰণত দেৱতাৰ সন্মান নিবেদন কৰিলে। ভাবিলে
তাই সঁচায় সেই সন্মানবহে গৰাকী, তাইৰ সৌন্দৰ্য্যৰ লগত
জগতৰ শ্ৰেষ্ঠা সুন্দৰীৰো ৰূপৰ তুলনা কৰিব নোৱাৰি।

পুৱা আৰু সন্ধিয়া শিলাকুটিয়ে সেই নন্দনৰ বন্দনীয়
সৌন্দৰ্য্যৰ আৰাধনা কৰে। কিন্তু দিনৰ বেলিয়া হলে পিগ্-
মেলিয়নে মূৰ্ত্তিক তিবোতা বুলিয়ে ভাবি লয়। কোনো
সময়ত তাইৰ ৰূপৰ প্ৰশংসা কৰে; কেতিয়াবা আকৌ ধেমালি
ৰ ছলেৰে তাইৰ নিবুকা স্মৰণৰ বাবে মস্কৰা কৰে, কতো
বেলা বা নিজকে তিবস্কাৰ কৰি কব, “মই তোৰ অপাৰ্থক
নিবস লগৰীয়া।” এই বুলি প্ৰেমৰ কাহিনী থকা পুথি
এখন মেলি, তাৰে এক আধ্যাত্মিক নিমাতী প্ৰতিমাক পঢ়ি শুনায়।

পিগ্-মেলিয়নে যি প্ৰেম কোনো নাৰীক দিব নোৱাৰিলে
সেই প্ৰেম ঢালি দিলে এই পাৰাণী গাভৰুৰ চৰণত।

—দুই—

পাৰাণৰ প্ৰাণ

পিগ্-মেলিয়নে মূৰ্ত্তিটো শে'ৱনী কোঠালৈ অনাৰ পিছ দিন।
ৰাতি পুৱাৰ সময়ত ৰাজ-অলিত গীতৰ বোল উঠি তেওঁক
জগাই দিলেহি। খকামকাকৈ চকু দুটা মোহাৰি থিড়িকিৰ
ওচৰত থিয় হৈ দেখিলে, এমেথাছৰ পুৰোহিতসকলে ভে'নাছ
দেৱীৰ মূৰ্ত্তি এটি এখন বথত তুলি লৈ যাব লাগিছে। সেই
মূৰ্ত্তিটি কাটিছিল পিগ্-মেলিয়নেই নিজ হাতে। জুই-আঙনিৰ
বৰণৰ পাটৰ চেলেং এখন মূৰ্ত্তিৰ কান্ধত মাটিলৈকে পৰাকৈ
ওলমাই দি পুৰোহিতসকলে ফুৰাবলৈ আনিছে।

এমেথাছৰ এটা প্ৰচলিত ৰীতিয়েই অ'ছিল, বছৰেকত
তিনিবাৰকৈ নগৰীয়া প্ৰজাক এনে সমদলে জগাই ফুৰিব লাগে।
চাইপ্ৰাছ, দ্বীপৰ অধিষ্ঠাত্ৰা ভে'নাছ, গোসানীৰ মূৰ্ত্তি বথত তুলি
ডেকা-গাভৰুৱে গীত গাই উত্ৰাৱল হৈ নাচি বাগি ফুৰিছিল।

পিগ্-মেলিয়নৰ ঘৰৰ আগেদি লাহে লাহে সমদল পাৰ হৈ
গ'ল। শিল্পীৰ মনত পৰিল, দেৱী গোসানীয়ে কত হতভগা
প্ৰেমত আতুৰজনক কৰুণা কৰিছে, কত সেৱকৰ বাঞ্ছিতজনৰ
স্নেহ হাততে মিলাই দিছে। আজি দেখোন পিগ্-মেলিয়নেও
দেৱীৰ ওচৰত সহায় ভিক্ষা কৰিবগৈ পাৰে? তেওঁ আজিলৈকে
এনে উছৰত যোগ দি পোৱা নাই। কিন্তু আজি মনৰ এক

নতুন উলাহত তেওঁৰ গা নাচি উঠিল। এসাজ চকুত লগা কাপোৰ পিন্ধিলে; কপালত মেৰিয়াই ললে এপাৰ মালা। পাৰ্শ্বাণী প্ৰেয়সীৰ চোঁচা চৰণ দুটিত হেঁপাহৰ দুটি চুমা সানি দি আমাৰ শিলাকুটি বাহিৰ ওলাল উছৰৰ সমদলত যোগ দিবলৈ। সমদল নগৰীৰ অঁকোৱা-পকোৱা বাটে আগ বাঢ়িল।

পিগ্‌মেলিয়নৰ মন অতি অধীৰ-অধিৰ। সমদলটো যেন এমেথাছৰ সৰু-ডাঙৰ আটাইবোৰ আলিহেদি নুফুৰাকৈ নেৰিছে! গোসানীৰ মন্দিৰৰ দুৱাৰ মুখ পোৱাৰ আগতে তেওঁৰ গালৈ অলপ চেতনা আহিল আৰু নিজৰ চাৰিওফালে চেঙেৰা ডেকা-গাভৰুবোৰ দেখি দীঘল নাকত যেন অলপ লাজ লাগিল। যথাসময়ত বেদীৰ ওপৰত ভেঁনাছ দেৱীক থাপনা কৰা হ'ল। সেৱক-সেৱিকাসকলৰ ভক্তি-বিগলিত তুতি-নতিৰে মন্দিৰ মুখৰিত হ'ল। কিন্তু পিগ্‌মেলিয়নৰ মনত ভেঁতিয়াও থাকিল মাত্ৰ উচ্‌পিচনি। কেতিয়া মন্দিৰৰ পৰা সকলোটি আঁতৰ হয়, কেতিয়া অকলশৰীয়াকৈ তেওঁ দেৱীৰ চৰণত একান্তভাৱে কাপুৰ্ণ্য কৰিব পাৰে, এই চিন্তাত বেঁচেৰাৰ মন খৰমৰাবলৈ লাগিল।

ভালেখিনি বেলিৰ মূৰত পূজা-সেৱাৰ ওৰ পৰিল। দুই-এগৰাকী পুৰোহিত আৰু দুই নে এজন দূৰণিবটীয়া সেৱকৰ বাহিৰে মন্দিৰত আন কোনো নাই। নানাবিধ ফুলেৰে উপচি থকা মজিয়াৰ ওপৰে আগ বাঢ়ি পিগ্‌মেলিয়ন বেদীৰ সমুখত দণ্ডায়মান হ'ল, বেদীৰ অগ্নিত স্তূগন্ধি ধূপ অৰ্পণ কৰিলে।

“দেৱী ভেঁনাছ, হে প্ৰেমৰ অধিষ্ঠাত্ৰী! গোসানী, তোমাৰ কাষত কোনো অদেয় নাই, কোনো অশক্য নাই। মোৰ কাতৰ মিনতি পাৰেৰে ঠেলি আঁতৰাই নেপেলবাঁ। আজি দোকমোকালিৰে পৰা মই তোমাৰ সেৱক-সেৱিকাসকলৰ পাছে পাছে ঘূৰি ফুৰিছো, প্ৰেমাহত জনৰ প্ৰতি তোমাৰ অপাৰ কৰুণাৰ প্ৰশস্তি-বাণী ওবেও দিনটো কাণেৰে শুনিছো। চকুৰ পানীৰে তোমাৰ পাও মলচো, হে দেৱী মোকো তেনে এফেৰি কৰুণা দিয়া। প্ৰাণহীন প্ৰতিমা এটাৰ প্ৰণয়ত মই উন্মত্ত। মোক এধানি পুতো কৰা। মোক মোৰ হিয়াৰ বাঞ্ছিত ফল দিয়া। মোৰ পাৰ্শ্বাণী প্ৰেয়সীক প্ৰাণ দি সঞ্জীৱিত কৰি দিয়া।”

শিল্পীৰ আকুল কণ্ঠৰ আতুৰ প্ৰাৰ্থনা শেষ হওঁ নহওঁ তেই বেদীৰ জুইকুৰা ন পদপ্ কৰি উঠি যেন মন্দিৰৰ মূখ

.... হে প্ৰেমৰ অধিষ্ঠাত্ৰী
গোসানী ....

চুলেগৈ। শিল্পীৰ প্ৰাণত আশাৰ দীপক বাগ সাৰ পাই উঠিল। তেওঁৰ কৰুণ প্ৰাৰ্থনাৰ সমিধান স্বৰূপেই যেন বেদীৰ জুই সেইদৰে ভমকি উঠিল; তাতকৈনো আৰু সুখৰ লক্ষণ কি হ'ব পাৰে? কেইখেগমান পিছতেই এচটা ডাঠ কলা ডাৱৰে বেদীয়ে সৈতে দেৱীৰ মূৰ্তিটি আৱৰি ধৰিলে। সিনো দেৱীৰ কি ছ'য়া-ময়া, ভাবি থাকোঁতেই ডাৱৰ তাৰপৰা নোহোৱা হ'ল। শিল্পীকুটিৰ মনৰ আশা যিদৰে লহপহকৈ, হঠাতে বাঢ়ি আহিছিল, সেইদৰে সি পুনৰ মৰহি মনতে শুকাই পৰিল। তেওঁ মন্দিৰৰপৰা ওলাই পদূলি বাটৰ দুকাষৰ ফুলৰ শাৰী, গছ লতিকাৰ মাজেদি বাজ আলিত ভৰি দিলেগৈ। বাটত দেখা পালে উছৰৰ আনন্দত মতলীয়া জুমে জুমে নৰ-নাৰী। তেওঁৰ মন কেনেবা লাগিল। এই আনন্দৰ মাজত তেওঁ অকলৈ খোজ পেলাই আগ বাঢ়িছে কেও-কিছু নোহোৱা নিৰ্ভৰন ঘৰটোলৈ। কোনেও যে তেওঁক পদূলিৰ পৰা হাঁহি-মুখে আগ বঢ়াই নিনিবহি!

“সঙ্গীবিহীন জীৱন—হায়, কি কষ্টৰ!”

নিজৰ ফুটা কপালৰ কথা ভাবি পিগ্‌মেলিয়নে ঘনে ঘনে হুমুনিয়াহ পেলালে। তেওঁৰ অন্তৰত হেঁপাহ জাগিবলৈ ধৰিলে, শ্ৰৱণ হবলৈ ধৰিলে, প্ৰেয়সীৰ মুখখনি ছনাই দেখা পাবৰ কাৰণে। কিন্তু সেই মুখ! সেই মুখ যে তাৰ স্নেহ পাই আৰু জী নুঠে!

এইবোৰ ভাবি-চিন্তি আহোঁতে আহোঁতে পিগ্‌মেলিয়ন ঠিয় হ'ল নিজ ঘৰৰ দুৱাৰদলিত। হঠাতে তেওঁৰ মনত নতুন এক ভাবৰ উদয় হল। তেওঁ ফট্‌ফটীয়াকৈ অন্তৰ-চকুৰে দেখা পালে, এটা মূৰ্তিৰ প্ৰেমৰ কাৰণে অলিয়া-বলিয়া হোৱা অশোভন কথা। মুহূৰ্ত্তেকতে তেওঁৰ হৃদয়ৰোগ যেন জাঁতৰি গল।

“হে ভে'নাছ দেৱী, তোমাক মই হিয়া ভৰা শলাগ জনাইছো। তুমি মোৰ প্ৰাৰ্থিত অদ্ভুত বৰ নিদিলা। কিন্তু মোৰ মিনতিৰ যি সমিধান জনালা, তাৰ বাবে মই অতিকৈ কৃতার্থ মানিছো। মোৰ অন্তৰত যেতিয়া ভালপোৱা উপজিলেই, তুমিনো মোক এদিন তেজ-মণ্ডহৰ এটা লগৰী নিদিবানে?”

পিগ্‌মেলিয়নে এইদৰে তেজ-মণ্ডহৰ তিবোতাৰ কথা ভাবিলেও, চেৰেং চেৰেংকৈ মনত পৰিল তেওঁৰ পাষণী প্ৰিয়-পাত্ৰীৰ কথাহে। বলেৰে চকু জাঁতবাই বাখিবলৈ যত্ন কৰিলেও হঠাতে শিল্পীৰ চকু পৰিল মূৰ্তিটি থকা বেদীখনৰ ওপৰত। বুকু টম্‌চমাই গ'ল। মূৰ্তি বেদীৰ ওপৰত নাই! পিগ্‌মেলিয়নৰ পাষণী প্ৰেয়সী নাই!!

কোঠাটোৰ চিৰন্তন নিজমতা ভাঙি কোনোবাই কোমল মাতেৰে সন্মোখন কৰিলে পিগ্‌মেলিয়ন!

মাতটি অহা ফাললৈ মূৰ ঘূৰাই শিল্পীয়ে দেখে, পছিম ফালৰ কুন্দাক্ষৰ জালৰ মাজেদি অহা মাৰ যোৱা বেলিৰ বঙা পোহৰৰ আগত ঠিয় হৈ তেওঁৰ প্ৰেয়সী—এতিয়া আৰু প্ৰতিমা নহয়, সাক্ষাৎ তেজ-মণ্ডহৰ জীৱ। শিল্পীৰ সপোন দিঠকত পৰিণত হ'ল।

—x—

নিজৰ ৰূপেই নিজৰ বৈৰী

গ্ৰীচ দেশত আছিল এক ৰজা। ৰজাৰ ছোৱালী তিনি জনী। কেয়োজনী জাকত জিলিকা। ছোৱালী নহয় জানিব। তিনিপাহি সৰগৰ মন্দাৰেই কি পাৰিজাত। তিনিওজনীৰ ভিতৰত সকজনীয়েই হ'ল আটাইতকৈ চকুত লগা। তাই ৰেতিয়া ৰাজ-আলিয়েদি খোজ কাঢ়ি যায়, আলিবাটৰ দুই-কাষে সকলো মানুহ তাইৰ বাটত ফুল চটিয়াই, তললৈ মূৰ কৰি ঠিয় দি থাকে। দূৰ-দূৰণিৰ পৰা, সাত সাগৰ তেৰ নদী পাৰ হৈ মানুহ আমাৰ ৰজাৰ নগৰলৈ আহে ছাইকিক—ক'বলৈ পাহৰিছো নুমলী ৰাজ-কুঁৱৰীৰ নাম ছাইকি—এবাৰ মাথোন দুটা চকুৰে চাবৰ কাৰণে। কিন্তু ছাইকিৰ ৰূপেই হ'ল তাইৰ বৈৰী।

ছাইকিৰ ৰেহ-ৰূপৰ কথা শুনি আমাৰ প্ৰেমৰ বাণী ভে'নাছৰ গা টি-টিয়াই, জল্জলাই উঠিল। পুতেক কিউ-পিডক মাতি আনি পৃথিৱীৰ ফালে আঙুলি টোঁৱাই কলে, “চাচোন পোনা, ছাইকিৰ কাৰণেই আজি মোৰ মন্দিৰ উদং। কোনেও আজি মোক পূজা দিবলৈ নাহে। সকলো বায় ছাইকিক চাবলৈহে। মোৰ এই লাঞ্ছনাৰ তই হোৱা তোলগৈ পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ অকুৰূপ মানুহটোৰ লগত তাইৰ ভাল-পোৱা ওপজাই।”

তেতিয়া টোপনিত লালকাল হৈ পৰি থকা ছাইকিৰ ওপ-
ৰত চকু পেলাই কিউপিডৰ মাত-বোলৰ হবিল। এনে হেন
পৃথিৱীৰ পাৰিজাতপাহিক বাক তেওঁ অগ্ৰায় কৰে কেনেকৈ!
নাই, তেওঁৰপৰা সেই কাম নহব।

চাই থাকোঁতেই ছাইকিৰ দুই বায়েকৰ দুঠাইত বিয়া
হ'ল। বিয়াৰ লায়ক গাভৰু ছোৱালী ঘৰত ৰাখি থব নাপায়
বুলি আমাৰ বজাই মন্ত্ৰী-পাত্ৰ ডাঙৰীয়াসকলক মাতি পৰামৰ্শ
কবিলে। পাত্ৰসকলে কলে, “স্বৰ্গদেউ ঈশ্বৰ, মাইলটহ্, চহৰত
এপ'ল' দেৱৰ মন্দিৰৰ বৰঠাকুৰৰ আজ্ঞা আপুনি বিচাৰক।
তেতিয়া হলেই ছোৱালীটিবো কুশল হব, আৰু ৰাইজবো
হব মঙ্গল।”

নিজৰ জীউটো যেন জীয়াবীৰ মঙ্গল কামনা কৰি বজা
নিজে গ'ল এপ'ল'ৰ দ'ললৈ। কিন্তু হয়! পুৰোহিতে ক'লে
কি!—ছাইকিক কইনাৰ দৰে সজাই-পবাই এটা ওখ পৰ্বতৰ
টিঙত এৰি থৈ আহিব লাগে। তাতেই এক কিস্তুত কিমা-
কাৰ দ'তৰ লগত ৰাজকুঁৱৰীৰ বিয়া হব।

বজা বিমৰ্ষ মনে কাৰেঙলৈ ঘূৰিল। এই ভয়ঙ্কৰ বাতৰি
পাই ৰাজ্যত যেন কাঁহ পৰি জীণ গ'ল। ছাইকি হেন
পাৰিজাতপাহিৰ থান হ'ল নবকত!! সংসাৰতনো বিধতাই
কি হ'বলৈ বাকী ৰাখিলে! সুখেৰে-ধনেৰে নদন-বদন ৰাজ্য

খনত কোৱাই কানকৰা হ'ল, জিলীয়ে জ' কৰিবলৈ এৰিলে।
সকলো প্ৰজাৰে চকুত চকু-লো।

আপদীয়া দিন সোনকালেই কাষ চাপে। সেই কাল-
বিয়াৰ দিনো আহি আগতে ঠিয় দিলে। বজাই মুকুটৰ হীৰা-
টুকুৰা হেন মৰমৰ জীয়েকক পৰ্বতৰ টিঙত থৈ আহিলগৈ
চকুৰ পানীৰে বাট নেদেখা হৈ। জানি-শুনি যেন মৰম
বুকতেহে জীয়েকক দিলেগৈ। বেচেৰী ছাইকি! তাই উচুপি
উচুপি কান্দোতে কান্দোতে কেতিয়া টোপনি আহিল, কবই
নোৱাৰিলে।

সাঁজলি আন্ধাৰে কেয়োফাল আন্ধাৰি পেলালে। এনেতে
কিউপিডৰ আজ্ঞা পাই তেওঁৰ লিগিৰা মলয় বতাহ জেঁফিৰে
ৰাজকুঁৱৰীক পিঠিত তুলি দূৰণিৰ এক দেশলৈ উৰা মাৰিলে।

ছাইকিৰ যেতিয়া টোপনি ভাগিল, চকু মেলি দেখে, তাই
এটি পোহৰেৰে জলমলাই থকা শোৱনী কোঠাত। কোঠা-
টোৰ বেৰবোৰ বৰফ-শুকুলা শিলেৰে সজা। তাৰ ওপৰতে
হাতীদাঁত আৰু সোণৰ সূৱলা কাজ। কোমল হংস-তুলিত
তাই শুই আছে। এখন থিৰিকিয়েদি ব'দৰ জিলিঙনি বাগৰি
আহি কোঠাটোত সিঁচৰতি হৈ পৰিছে। ছাইকি গৈ থিৰিকি
খনৰ কাষতে ঠিয় দিলে। দেখিলে, বাহিৰত ৰমক্জমক
এখন ফুলনি। শুনিলে, পুৱাৰ পখীয়ে কেনিবা বহি কোঁ বাগ
টানিছে।

আচৰিত হৈ চাই থাকোঁতে থাকোঁতেই, তাইৰ মুখত এটা প্ৰশ্ন ওলাল, “মই ক’লৈ আহিলো এয়া?” কোনোবাই টপ্ কৰে সমিধান দিলে, “কুঁৱৰী, তুমি নিজৰ কাৰেঙতে আছ। চাৰিকাষে যি দেখিছা সকলো তোমাৰ। আমি তোমাৰ লগবীহঁত। তোমাক কি লাগে কোৱাঁ। লাগ বুলিলেই আমি সকলো আনি দিম।”

ছাইকিয়ে কাক কথা কৈছে কব নোৱাৰাকৈয়ে উত্তৰ কৰিলে, “মোৰ পেটে কলমলাব লাগিছে। খাবলৈ লাগে।” ছাইকিৰ কথা কোৱা শেষ নহলেই, চকুৰ নিমিষতে চাৰি-ফালৰপৰা বিধে বিধে খোৱা বস্তু আহি হাজিৰ। তাই খাই-বৈ ফুলনি বাবীলৈ গ’ল। নীয়েৰে ধুই নিকাকৈ খোৱা ফুল কেইপাহমান ছিঙি খোপাত গুজি ললে।

লাহে লাহে বেলি লহিয়ালে। পছিম ফালৰ পৰা বঙা মুখে বঙা বেলি মাগিলে বিদায়। সন্ধিয়াৰ আন্ধাৰে পৃথিৱী ঢাকি ধৰাৰ দৰে কোনোবাই ছাইকিৰ কাণত ঢালি দিলে মো-মিঠা চেনেহৰ কথা, “ছাইকি, এই কাৰেং তোমাৰ কাৰণেই সাজিছো মই। তুমি ইয়াতে মনৰ সুখত বাস কৰাঁ।” ইমান সোৱাদ মাত ছাইকিয়ে জীৱনত শুনি পোৱা নাই।

ৰাতিৰ পিছত ৰাতি কৰি কুঁৱৰীৰ কাণত পৰে সেই অশৰীৰী মিঠা মাত আষাৰ। অৱশেষত ছাইকি ৰাজী হল সেই মিঠা মাতৰ গৰাকীক বিয়া কৰিবলৈ।

বিয়াখন হ’ল। ছাইকিৰ দিন বাগৰি গ’ল মৰম আৰু সুখৰ পিছল হংস-তুলিৰ ওপৰেদি। চকুৰে দেখাকে নোপোৱা দৰাই ছাইকিক এদিন কলে, “কুঁৱৰী, এই কাৰেঙৰ সকলো সুখৰ গৰাকী পাতিছো তোমাক। কিন্তু মোৰে শপত, কোনো দিনে মোক দেখা পাবলৈ যতন নকৰিবাঁ। তেনে কৰিলেই মোক আৰু তুমি নেপাবা।” ছাইকি ৰাজী নহৈ নোৱাৰিলে। মাজে মাজেহে তাইৰ বেজাৰ লাগে, স্বামীক কোনো দিনে দেখা নাই বুলি।

এদিনাখন ছাইকিয়ে চকুৰে নেদেখা স্বামীক কলে, দুদিনমানৰ কাৰণে বায়েকহঁতক কাৰেঙলৈ আনি দিবলৈ। দিনৰ বেলিকা অকলে অকলে থাকি মনটো বৰ উৰুঙা উৰুঙা লাগে। তাইৰ কথা মতে দুই বায়েকক কাৰেঙলৈ অনা হ’ল। বায়েকহঁতে ছাইকি যে এতিয়াও জীয়াই আছে, ভাবিব পৰা নাছিল। ভনীয়েকক পাই সিহঁতৰ আনন্দৰ সীমা নোহোৱা হ’ল। কিন্তু ছাইকিৰ ঐশ্বৰ্য্য দেখি মনে মনে হিংসাৰ তুঁহ জুয়ো জ্বলিবলৈ ধৰিলে। এদিন ডাঙৰ বায়েকে সুধিলে, ছাইকিৰ গিৰিয়েকক দেখা নাই কিয়? ছাইকিৰ মুখ প্ৰশ্নটো শুনিযে কেঁহেৰাজ বটা যেন হ’ল। ক’লে, “বাইদেউ আজিলৈকে তেওঁক মই চকুৰে দেখা নাই।”

বায়েকহঁতে চল পাই কলে, “তোৰ বিয়া হৈছে এটা দ’তৰ লগত। সিনো বাক তোৰ আগত মুখ দেখুৱায় কেনেকৈ? আই, আমি সকলো বুজিলো এতিয়া।”

ইয়াৰ দুদিনমানৰ পিছতে বায়েকহঁত আকৌ নিজ ঘৰলৈ গ'ল। ছাইকিয়ে অকলে অকলে থাকি মনতে ভাবিবলৈ ধৰিলে, “সঁচায় দৈত্যৰ লগতেহে মোৰ বিয়া হলনেকি! ইমান মিঠা মাতো দৈত্যৰ থাকিব পাৰেনে! নাই, কেতিয়াও হব নোৱাৰে। তথাপি, কিজানি....। নাই, আজি সি কথাই কথা নহয়, বাতি চাবই লাগিব তেওঁনো কেনে।”

বাতি মনৰ উচ্চপিচনি, খু-দুৱনি গুচাব নোৱাৰিলে তাই। গিৰিয়েকৰ টোপনি অহা গম পাই, হাতত-সাৰে-ভৰিত-সাৰে উঠি তেল-শলিতাগছ জ্বলাই দাঙি ধৰিলে। কিন্তু ই কি! এয়া যে দ'ত-দানহ একো নহয়। কপৰো কপ অপকপ ধুনীয়া তাইৰ স্বামী। তাইৰ স্বামী স্বয়ং কিউপিড। আনন্দৰ উত্তেজনাত তাইৰ সৰ্বান্ধ শৰীৰ কঁপি উঠিল। হাতখনো কঁপিল। হাতৰ চাকিটোৰপৰা এটোপা তপত তেল পৰিল কিউপিডৰ বাউসীত। কিউপিডে হঠাতে সাৰ পাই চিঞৰ মাৰি উঠিল। ছাইকিলৈ ছাই এখোজ দুখোজকৈ খোঁলিটোৰ বাহিৰ ওলাই কলে, “মোৰ প্ৰাণেশ্বৰী ছাইকি কুঁৱৰী, কি কৰিলে? মই আক ইয়াত থাকিব নোৱাৰোঁ। তাইৰ কথা নুশুনি তোমাক বিয়া কৰিলো। তোমাৰপৰাও পালো এই পুৰস্কাৰ? এয়ে শেষ—এয়ে শেষ বিদায়।”

ছাইকিয়ে এতিয়াহে বুজিলে, নিজৰ ভৰিত নিজে কেনেকৈ কুঠাৰ মাৰিলে। তাই এটা বিকট চিঞৰ মাৰি মাটিত টাঁচ কৰি পাব মুচ্‌কচ্‌ গ'ল। ভালেটি পৰৰ মূৰত চেতনা পাই উঠি বহিল। বহুত সময় তল-মু' কৰি গুণি ঠিক কৰিলে, যেতিয়ালৈকে বঙহৰ দেও কিউপিডক নাপায়, তেতিয়ালৈকে তাই গোটেই পৃথিৱী পিটপিটাই সকলো দেশ চ'লাপাত কৰিব। তাই একে চাবে উঠি অন্ত নোহোৱা বাজ আলিত ভৰি দিলে। গৈ আছে, গৈ আছে।

ইফালে আকৌ কিউপিডৰ টালি-বাজীৰ কথাৰ ভু পাই ভেনাছ খঙত একো-নাই হল। তেওঁক ধৰি আনি থলে পোতাশালত বন্দী কৰি। ছাইকিক ধৰি আনিবলৈ কেয়োফালে পিয়াপি দি পঠিৱালে নিজৰ অনুচৰবোৰ।

চিকাৰী কুকুৰে স্তগৰীৰ পিছত লৰাৰ দৰে ভেনাছৰ অনুচৰ কেইটামানে খেদি গৈ বাজ-বাটৰ মাজতে ছাইকিক পাই ধৰিলে তাইৰ চুলিকোঁচাত ঠাপ মাৰি। লৈ আহিল ভেনাছৰ বিচাৰৰ তামুলী চ'ৰালৈ। দেৱীয়ে হাতৰ মুঠিত কাল-শত্ৰুক পাই অনুচৰবোৰক আদেশ দিলে—এটা এখুদমান খোঁটালিত বন্দী কৰি থৈ দিনে দিনে নতুন নতুন শাস্তি দিবলৈ। তাৰ উপৰি, ভেনাছ দেৱীয়ে তাইৰ ওপৰত একোটাইত কাম জাপি দিয়ে যাতে তাৰ চেপাতে তাইৰ জীৱনৰ ওৰ পৰে। কিন্তু

বনৰ চবাই-পহুৱেও ভাল পায় ছাইকিক। সেইহে পখীহঁত আহি সখীৰ দৰে সময় মতে কামটোহঁত শেষ কৰাত তাইক সহায় কৰে। ভেনাছৰ আৰু বলকিব লগীয়া একো নথকা হয়।

এদিন ভেনাছে সংসাৰৰ যিমানবোৰ শস্ত আছে একে লগে মিহলাই “বেলি পৰাৰ আগতে এইবোৰ বাছি বেলেগ বেলেগ কৰিব নোৱাৰিলে তই জীয়াই থাকিবলৈ আশাটি এৰ” বুলি দি গল। দেৱী যাবলৈহে পালে, ক’বপৰানো পকুৱা এমখা আছিল! চাই থাকোঁতেই শস্যবোৰ বেলেগ বেলেগ হৈ পৰিল। আন দিনেকা দেৱীয়ে ছাইকিক এটা কলহ দিলে আৰু দূৰৰ পৰ্বত এটাৰ ওপৰৰ নিজৰা এটাৰপৰা পানী আনিবলৈ আদেশ কৰিলে। নিজৰাটো আকৌ বখি থাকে এটা বিয়াগোম বিঘাল সাপে। ছাইকিব পেটতে হাত-ভৰি লুকাল। তাইৰ দুখ দেখি এটা ঈগল চবাই আহিল সহায় কৰিবলৈ আৰু সাপৰ চকুত ধূলি মাৰি ঠোঁটেৰে ধৰি কলহেৰে একলহ নিজৰাৰ পানী ছাইকিব ওচৰত থৈ গ’লহি।

এদিন ভেনাছে কলে, “ছাইকি, এইটো কপৰ টেমি লৈ পাতালপুৰীৰ বাণী প্ৰছাপিনৰ কাষলৈ যা। তেওঁক মোৰ কথা কলে ইয়াতে এটেমি অক্ষয় সৌন্দৰ্য্য ভৰাই দিব। তই লৈ আহিব।”

জীয়াই থকা কালত কোনো নৰ-মনিছ পাতাললৈ যাব নোৱাৰে আৰু গলেও দুনাই পৃথিৱীলৈ আহিবৰ কথা কোনেও ক’তো শুনা নাই। ছাইকিয়ে এতিয়া কৰে কি? তাই ভাবি কিং-কৰ্তব্য-বিমূঢ় হ’ল। তাই ইয়াকে ঠিৰাং কৰিলে, ওচৰৰ সেই পৰ্বতটোৰ টিংখোপলৈ উঠি তললৈ জঁপিয়াই পৰি দুখে-ভৰা, দুখে-গঢ়া জীৱনৰ অন্ত পেলাব।

কিন্তু ছাইকিক পৰ্বতেও নিদিলে মৰিবলৈ। পৰ্বতে কলে, “কঁৱৰী, ভয় নকৰিব। এই কাম সম্পূৰ্ণ অসাধ্য নহয়। ইয়াৰপৰা অলপ দূৰতে লেছেডামন বাজা। তাৰ তেনেই কাষৰতে টিনেৰাছ নগৰ। তালৈকে গৈ ভু-বতৰা ললেই পাতালপুৰীলৈ যোৱা এটি বাট পাবা। পিছে এটা কথা। শুদা হাতে পাতাললৈ মেযাবাঁ আকৌ দেই। দুখন পিঠা আৰু দুটা পইছা হাতত লবা। আৰু এটা কথা। পাতালত থকা সময়খিনিৰ ভিতৰত কাৰো লগত কথা নাপাতিবা। নহলে আৰু ঘূৰি এই পৃথিৱী নেদেখিবাহি।”

ছাইকিয়ে জীৱনৰ নতুন আশা বুকুত বান্ধি টিনেৰাছ পালেগৈ। বহুত পৰ বিচৰাৰ মূৰত পৃথিৱীৰ তললৈ নামি যোৱা এটা স্কুণ্ডা পালে। সেইপিনে নামি, গৈ থাকোঁতে থাকোঁতে এখন নৈ পালে। নৈ-খন ফেনে-ফোটোকাৰে বাঢ়ি বাও-বোৱাব লাগিছে। ইফালে-সিফালে চাওঁতেই এটা ঘাটৰ

পানী-যুঁৱলিত এখন ক'লা নাও দেখা পালে। নাৱৰ ওপৰত মূৰে-গায়ে ক'লা কাপোৰ এখন লুবিয়াই-ঘুবিয়াই লৈ পাৰ-ঘাটে ঠিয় দি আছে। লগত অনা পইছা এটা তাৰ হাতত দিলে সি সাঙু কৰি ছাইকিক পাৰ কৰি দিলে।

ছাইকি নাৱৰপৰা নামি আকৌ বাট বুলিলে। কিছু দূৰ গৈ প্ৰছাপিনৰ কাৰেঙৰ কাষ পাইছে। এনেতে ক'ৰবাৰ-পৰা তিনিমুখীয়া এটা কুকুৰ আহি য়েং য়েং কৰি ছাইকিক খায় যেন খায় যেন কৰিলে। তাই খোচোনাৰপৰা পিঠা এখন উলিয়াই কুকুৰটোৰ মুখত দিলে। সি নেজ লবাই লবাই বাট এৰি দিলে।

ছাইকি এখোজ দুখোজকৈ বাণীৰ কাৰেঙৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। দেখিলে, প্ৰছাপিন বহি আছে বৰ এখন সিংহ-পাঁৰাৰ ওপৰত। নিতাল মৰা চাৰিওফালৰ কুঁৱলী সনাৰ নিচিনা বেৰবোৰ আৰু ক'লা ছাঁময় দৃশ্যবোৰ দেখি ছাইকিৰ মূৰ আচন্দ্ৰাই কৰি আনিলে। তাই মাটিত পৰিয়ে গ'লহেঁতেন; এনেতে, ক'ৰবাৰপৰা স্বামী কিউপিডৰ মাতটো তাইৰ কাণ পৰিলেহি, “ভয় নকৰিবাঁ, শেহত তোমাবেই কুশল।”

কিউপিডৰ কথাত বল পাই ছাইকি দুখোজ আগুৱাই প্ৰছাপিনৰ সমুখত আঁঠু কাঢ়ি বহি পৰিল। কিবা এক চিৰকলীয়া বেজাৰৰ স্তবত প্ৰছাপিনে স্থধিলে, “কোন সাহসত মৰ-লোকৰ প্ৰাণী হৈ পাতালৰ বাণীৰ কাৰেং সোমাইছহি?”

উত্তৰ দিবলৈ মুখ মেলোঁতেই ছাইকিৰ হঠাতে মনত পৰিল সেই পৰ্বতটোৰ কথা। তাই দুই হাত ওপৰলৈ কৰি বাণীৰ চকুৰ আগত ৰূপৰ টেমিটি দাঙি ধৰিলে।

“টেমিটো লৈ আহ ইয়ালৈ।”

ছাইকি বহাৰপৰা উঠি কাষলৈ গৈ বাণীৰ হাতত টেমিটো দিলে। বাণীয়ে টেমিৰ সাঁফৰখন গুচাই কিবা এটা সুমাই দিলে; ছাইকিৰ সাহ নহল সেইপিনে চাবলৈ।

“নে, এইটো টেমি।”

বাণীৰ হাতৰপৰা টেমিটি তাইৰ হাতত পৰা মাত্ৰকতে ছাইকিয়ে কোনো ফালে চকু লুঘুৰাই পৃথিৱীলৈ ঘূৰি বাট ললে। তিনিমুখীয়া কুকুৰে আকৌ পদূলিতে ভো-ভো কৰি ধৰিলে। ছাইকিয়ে বাকী পিঠাখন তাৰ মুখত দি তাক ক্ষান্ত কৰি, বাকী পইছাটো মাজিক দি বৈতৰণী পাৰ হৈ স্কুঙাইদি আহি আহি পুনৰ সেউজী পৃথিৱীৰ ওপৰত ভৰি দিলে।

এতিয়া ছাইকিৰ ৰং চায় কোনে? উলাহত ভৰি দুটি ফৰিং ওফৰাৰ দৰে উফৰিবলৈ ধৰিলে! তাইৰ হঠাতে মনত পৰিল হাততে থকা টেমিৰ ভিতৰৰ অক্ষয় সৌন্দৰ্য্যলৈ। ভাবিলে, “এবাৰ চাই লওঁচোন, কেনেনো সৌন্দৰ্য্য এইটো।” আকৌ ভাবিলে, “চালে বা আকৌ কি অপায় হবলৈ আছে!” তৃতীয়বাৰ ঠিৰাং কৰিলে, “নাই, চায়েই লোৱা ভাল।” তাই

টেমিটোৰ সাঁফৰখন লাহেকৈ অন্তৰাই দিলে। কিন্তু তেনে কৰা মুহূৰ্ততে তাই মুচকচ গৈ মাটিত পৰিল। তাত অনন্ত সৌন্দৰ্য্য নাছিল। আছিল অন্ত নোহোৱা টোপনিৰ ধোঁৱা।

ইফালে কিউপিড বন্দীশালৰপৰা পলাই ছাইকিৰ লগে লগেই ফুৰিছিল। এতিয়া বেচেৰীক পৰি যোৱা দেখি বুকত সাবট মাৰি ধৰি লৈ, পাখি মেলি আকাশলৈ উৰা মাৰিলে। কুল-ধেনুৰ পৰশ সানি প্ৰাণ সঞ্চাৰ কৰিলে আৰু একেবাৰেই অলীম্পাছ পৰ্বতৰ ওপৰলৈ ছোঁ মেলিলে। অলীম্পাছৰ দেৱতা সকলক মাতি একেলগ কৰি সকলোৰে ওচৰত নিজ অপৰাধৰ বাবে ক্ষমা ভিক্ষা কৰিলে। দেৱতাসকলেও কিউপিড-ছাইকিৰ দুখ কষ্টৰ কথা সুঁৱৰি ক্ষমা কৰিলে দুইকো।

ছাইকিৰ সৌন্দৰ্য্যই হৈছিল তাইৰ দুখৰ কাৰণ। দেৱতাৰ মৰমত এতিয়া তাই ঠাই পালে সবগত। ইমানবোৰ আলৈ-আখানিৰ অন্তত সবগৰ সুখ অমৃততকৈও মধুৰ যেন লাগিল।

—সমাপন—